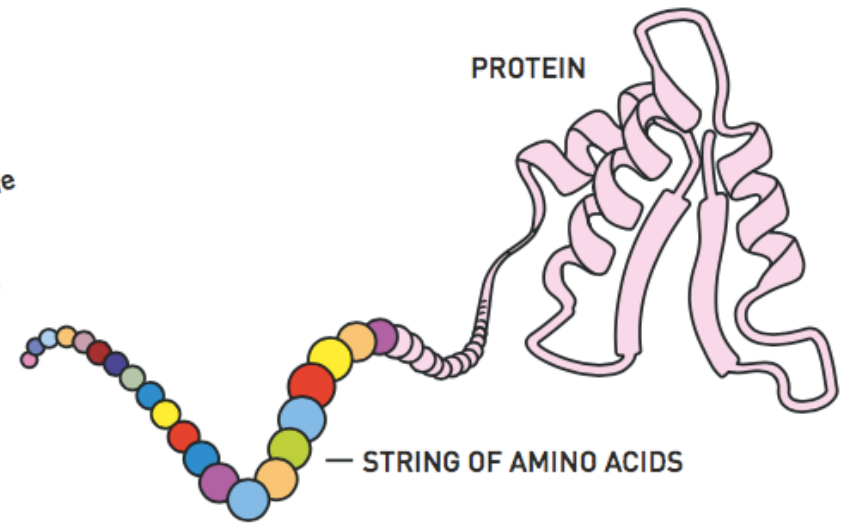
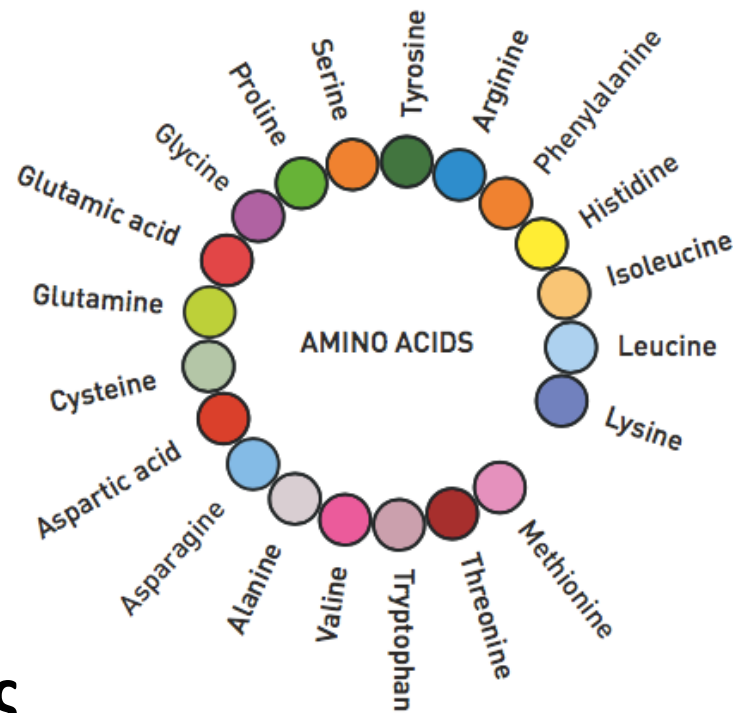

Αμινοξέα – Πρωτεΐνες

©Johan Jarnestad/The Royal Swedish Academy of Sciences

Άννα Παπαδοπούλου, PhD
Βιοχημικός - Μοριακή Βιολόγος

ΕΔΙΠ, Ιατρική Σχολή, ΕΚΠΑ

Εργαστήριο Κλινικής Βιοχημείας, ΠΓΝΑ Αττικών

Χωρέμειο Ερευνητικό Εργαστήριο, Α΄ Παιδιατρική Κλινική, Νοσοκομείο Παιδών «Η Αγία Σοφία»

NOBELPRISET I KEMI 2024
THE NOBEL PRIZE IN CHEMISTRY 2024

KUNGL.
VETENSKAPS-
AKADEMIEN

THE ROYAL SWEDISH ACADEMY OF SCIENCES

David Baker
University of Washington
USA

"för datorbaserad proteindesign"
"for computational protein design"

Demis Hassabis
Google DeepMind
United Kingdom

"för proteinstrukturprediktion"
"for protein structure prediction"

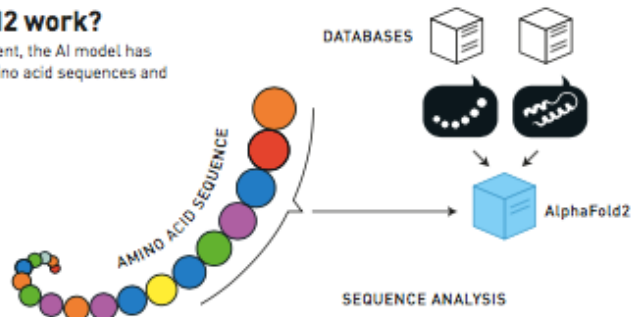
John M. Jumper
Google DeepMind
United Kingdom

How does AlphaFold2 work?

As part of AlphaFold2's development, the AI model has been trained on all the known amino acid sequences and determined protein structures.

1. DATA ENTRY AND DATABASE SEARCHES

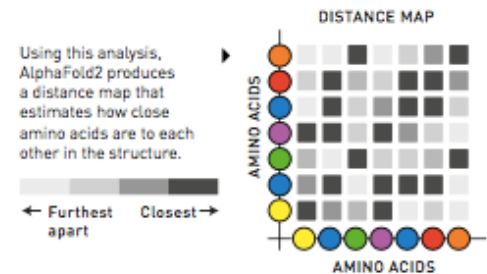
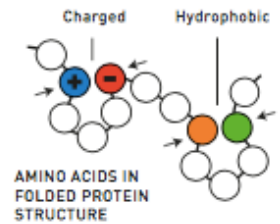
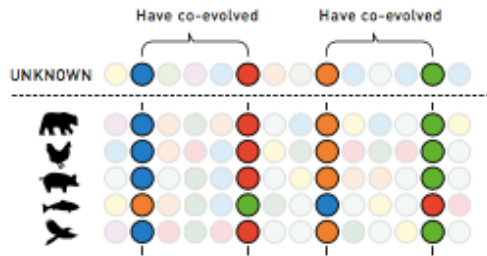
An amino acid sequence with unknown structure is fed into AlphaFold2, which searches databases for similar amino acid sequences and protein structures.

2. SEQUENCE ANALYSIS

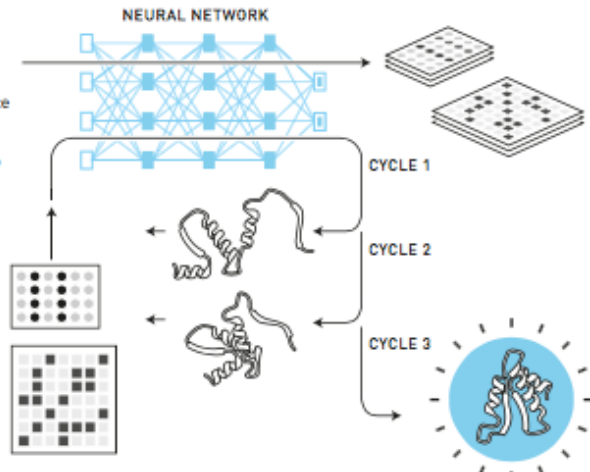
The AI model aligns all the similar amino acid sequences – often from different species – and investigates which parts have been preserved during evolution.

In the next step, AlphaFold2 explores which amino acids could interact with each other in the three-dimensional protein structure. Interacting amino acids co-evolve. If one is charged, the other has the opposite charge, so they are attracted to each other. If one is replaced by a water-repellent (hydrophobic) amino acid, the other also becomes hydrophobic.

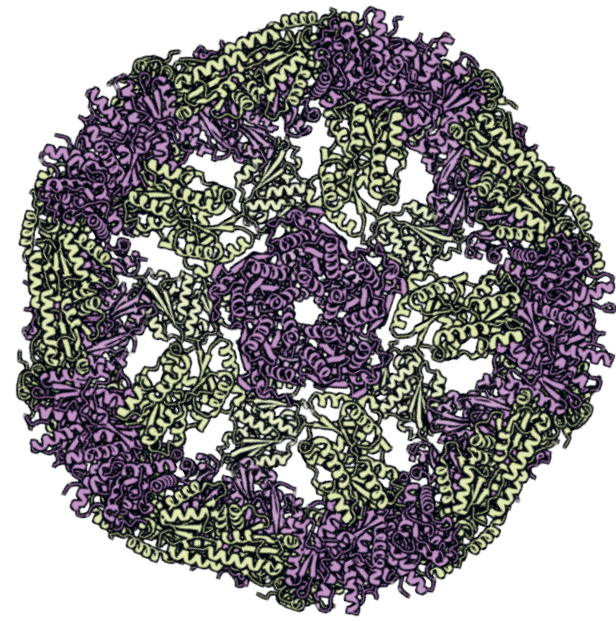
3. AI ANALYSIS

Using an iterative process, AlphaFold2 refines the sequence analysis and distance map. The AI model uses neural networks called transformers, which have a great capacity to identify important elements to focus on. Data about other protein structures – if they were found in step 1 – is also utilised.

4. HYPOTHETICAL STRUCTURE

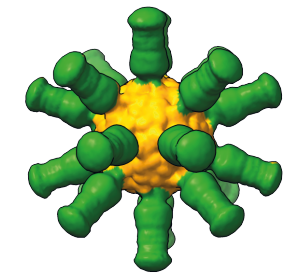
AlphaFold2 puts together a puzzle of all the amino acids and tests pathways to produce a hypothetical protein structure. This is re-run through step 3. After three cycles, AlphaFold2 arrives at a particular structure. The AI model calculates the probability that different parts of this structure correspond to reality.

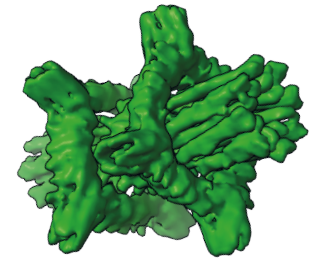
2016: New nanomaterials where up to 120 proteins spontaneously link together.

2017: Proteins that bind to an opioid called fentanyl (purple). These could be used to detect fentanyl in the environment.

2021: Nanoparticles (yellow) with proteins imitating influenza virus on the surface (green) that can be used as a vaccine for influenza. Successful in animal models.

2022: Proteins that function as a type of molecular rotor.

2024: Geometrically shaped proteins that can change their shape due to external influences. Could be used for producing tiny sensors.

©Terezia Kovalova/The Royal Swedish Academy of Sciences

Κύρια σημεία διδακτικής ενότητας πρωτεϊνών

- Αμινοξέα
- Πρωτοταγής & δευτεροταγής δομή πρωτεϊνών
- Τριτοταγής & τεταρτοταγής δομή πρωτεϊνών
- Μετουσίωση και πτύχωση πρωτεϊνών. Μοριακοί συνοδοί. Ελαττώματα στην πτύχωση. Γενετικά νοσήματα.
- Λειτουργία πρωτεϊνών. Μυοσφαιρίνη - Αιμοσφαιρίνη

Αμινοξέα

Εθνικό και Καποδιστριακό
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Άννα Παπαδοπούλου, DEA, PhD

Βιοχημικός Μοριακή Βιολόγος

ΕΔΙΠ, Ιατρική Σχολή

Εργαστήριο Κλινικής Βιοχημείας, ΠΓΝΑ Αττικών

Χωρέμειο Ερευνητικό Εργαστήριο, Α' Παιδιατρική Κλινική, Νοσοκομείο Παιδων «Η Αγία Σοφία»

ΠΗΓΕΣ

Lehninger's Βασικές αρχές Βιοχημείας

Nelson, Cox, Hoskins

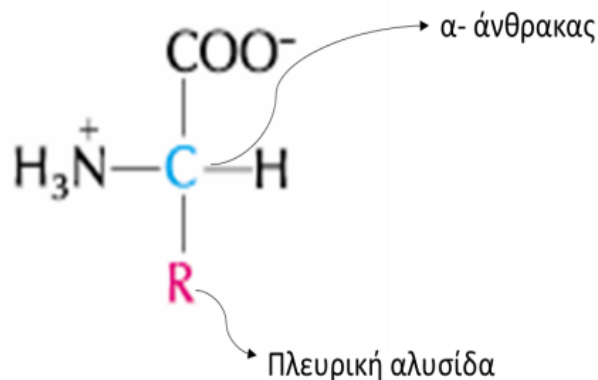
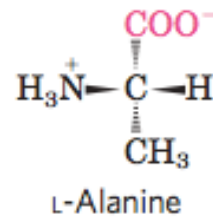
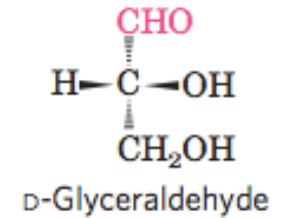
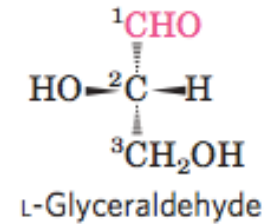
Κεφάλαια 3 & 4: Αμινοξέα, Πεπτίδια και Πρωτεΐνες, Η τρισδιάστατη δομή των πρωτεϊνών

Κύρια σημεία

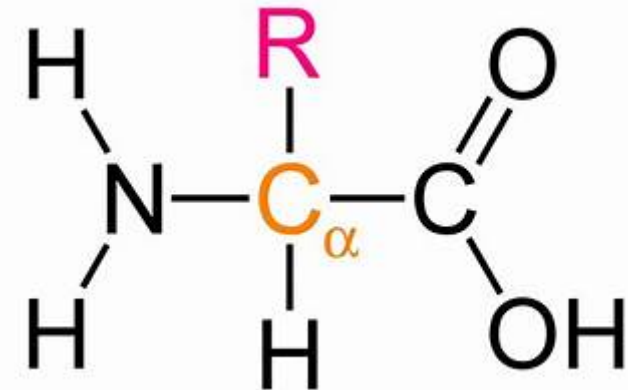
- Γενική δομή των αμινοξέων
- Τα αμινοξέα στις πρωτεΐνες είναι L-στερεοϊσομερή
- Ταξινόμηση αμινοξέων με βάση την πλευρική ομάδα R
- Τροποποιημένα και ασυνήθιστα αμινοξέα
- Όξινο και βασικός χαρακτήρας των αμινοξέων
- Καμπύλες τιτλοδότησης

Αμινοξέα

- 20 κοινά α-αμινοξέα
- Λόγω της τετραεδρικής διάταξης των δεσμικών τροχιακών γύρω από τον αC, οι 4 διαφορετικές ομάδες μπορούν να προσλάβουν 2 μοναδικές χωροταξικές διατάξεις: 2 πιθανά στερεοϊσομερή: εναντιομερή (D/L), μη υπερτιθέμενα κατοπτρικά είδωλα, τα οποία έχουν παρόμοιες χημικές ιδιότητες αλλά διαφέρουν ως προς την αλληλεπίδρασή του με το πολωμένο φως.

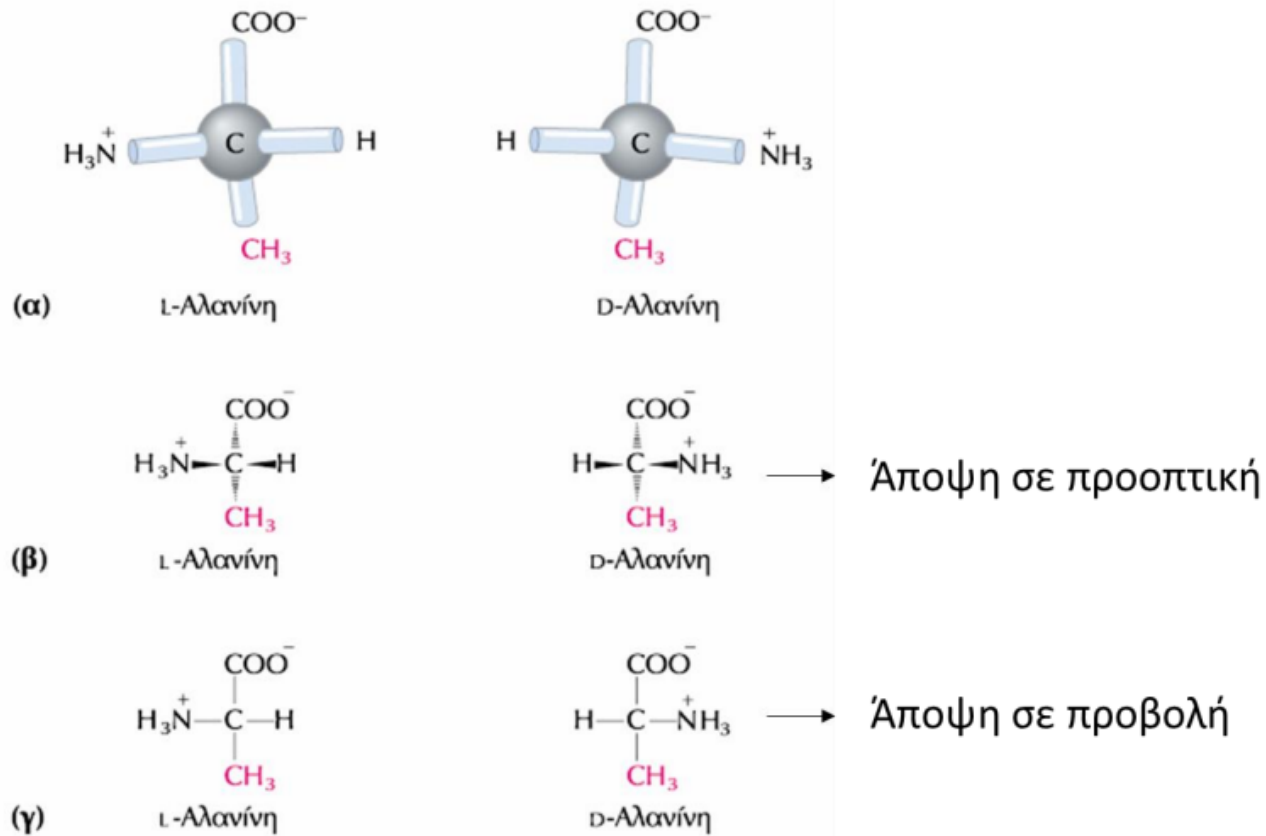

Από τα αμινοξέα εξαίρεση αποτελεί η γλυκίνη καθώς η πλευρική ομάδα R είναι ένα άτομο H και συνεπώς ο αC δεν είναι ασύμμετρος. Ενώσεις χωρίς ασύμμετρο άτομο άνθρακα δεν στρέφουν το επίπεδο του πολωμένου φωτός (δεν είναι οπτικά ενεργές).

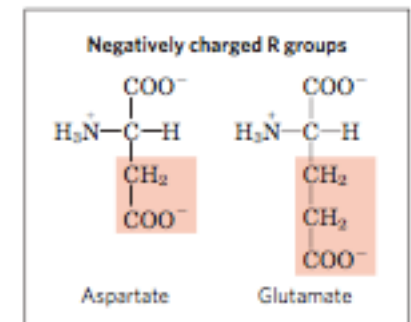
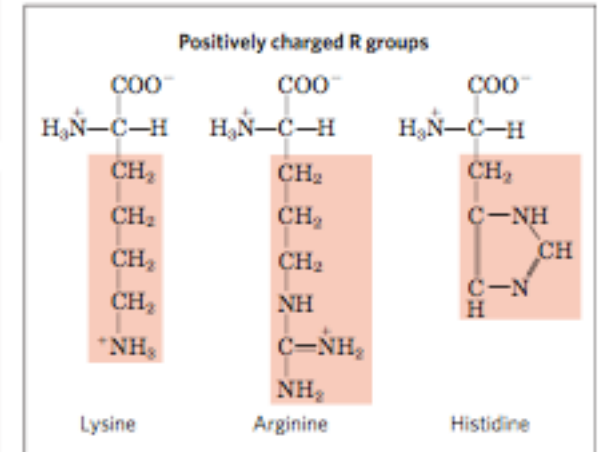
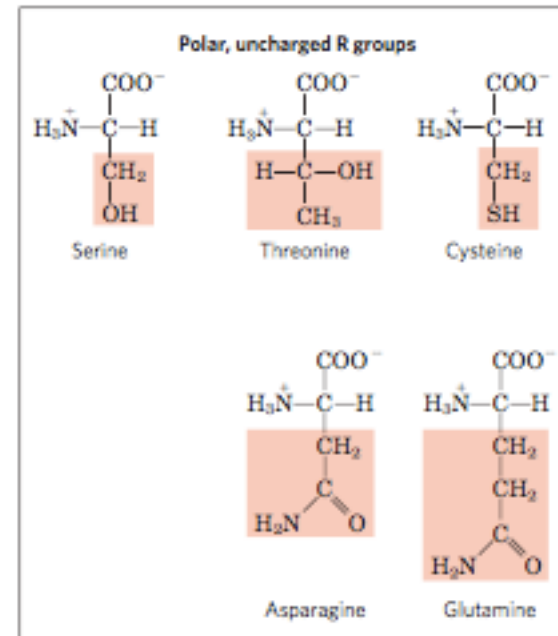
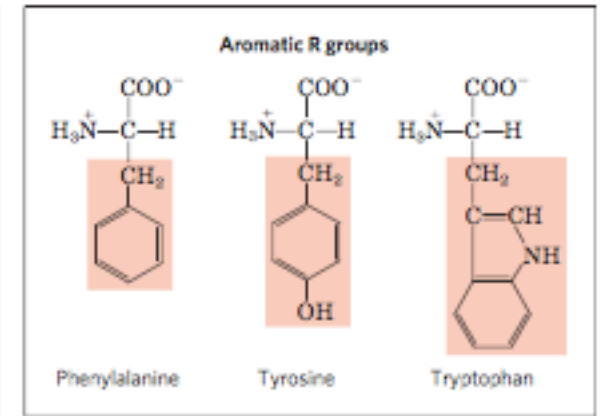
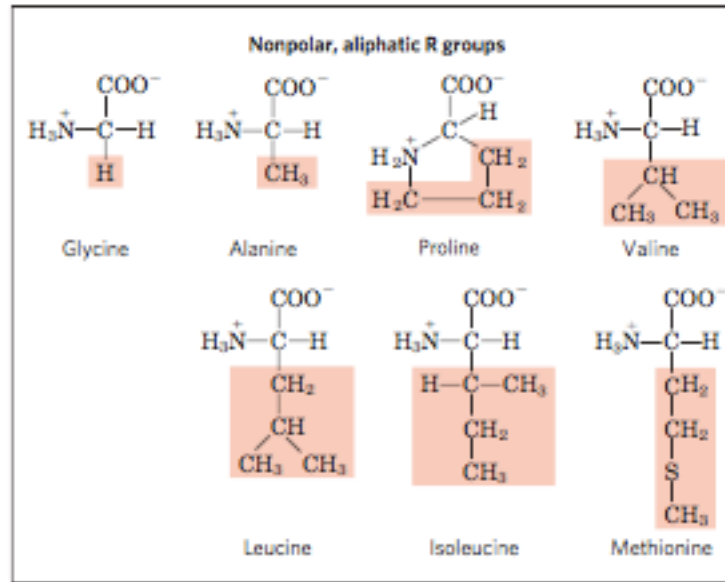
Στερεοϊσομέρεια των αμινοξέων

Τα κύτταρα συνθέτουν πρωτεΐνες με L στερεοϊσομερή αμινοξέα, καθώς τα ενεργά κέντρα των ενζύμων είναι ασύμμετρα και έτσι προσδίδουν στερεοειδικότητα στις αντιδράσεις που καταλύουν. D στερεοϊσομερή αμινοξέα εντοπίζονται στα κυτταρικά τοιχώματα των βακτηρίων.

5 κύριες κατηγορίες αμινοξέων με βάση τις ιδιότητες των ομάδων R, όπως την πολικότητα ή την τάση τους να αλληλεπιδρούν με τα μόρια του νερού σε φυσιολογικό pH (~ pH 7.0).

- Μη πολικές, Αλειφατικές ομάδες R (υδρόφοβες)
- Μη πολικές, Αρωματικές ομάδες R (υδρόφοβες)
- Πολικές, μη φορτισμένες ομάδες R (περισσότερο διαλυτές στο νερό)
- Θετικά φορτισμένες ομάδες R (βασικός χαρακτήρας)
- Αρνητικά φορτισμένες ομάδες R (όξινο χαρακτήρας)

Μη πολικά αμινοξέα – αλειφατικές αλυσίδες

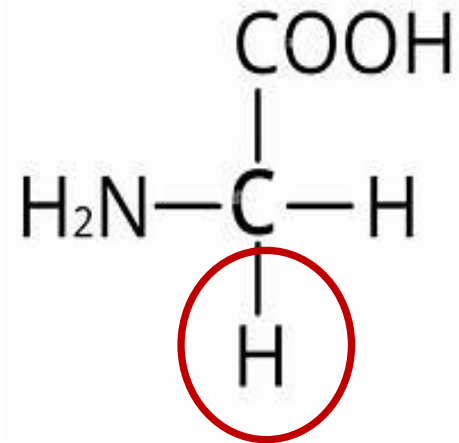
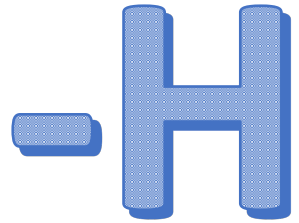

- Γλυκίνη- Gly - G
- Αλανίνη – Ala - A
- Βαλίνη – Val - V
- Λευκίνη – Leu - L
- Ισολευκίνη – Ile - I
- Μεθειονίνη – Met - M
- Προλίνη – Pro - P

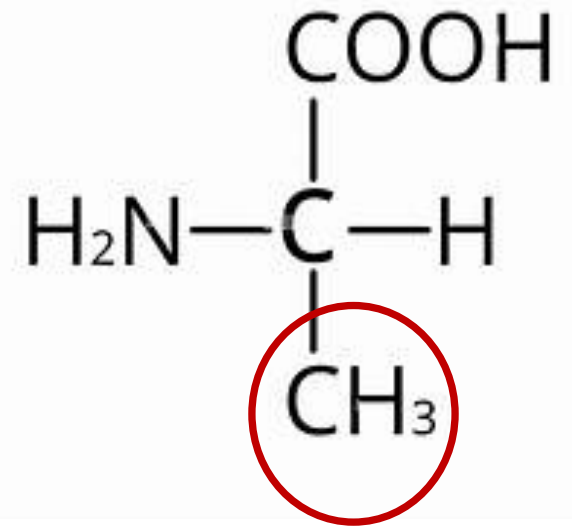
Συναθροίζονται μέσα στις σφαιρικές πρωτεΐνες και τις σταθεροποιούν μέσω υδρόφοβων αλληλεπιδράσεων

Ελαττώνει τη δομική ευλυγισία των πολυπεπτιδικών περιοχών

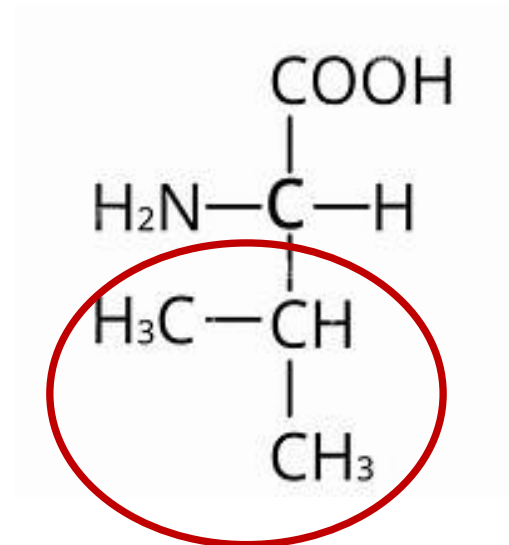
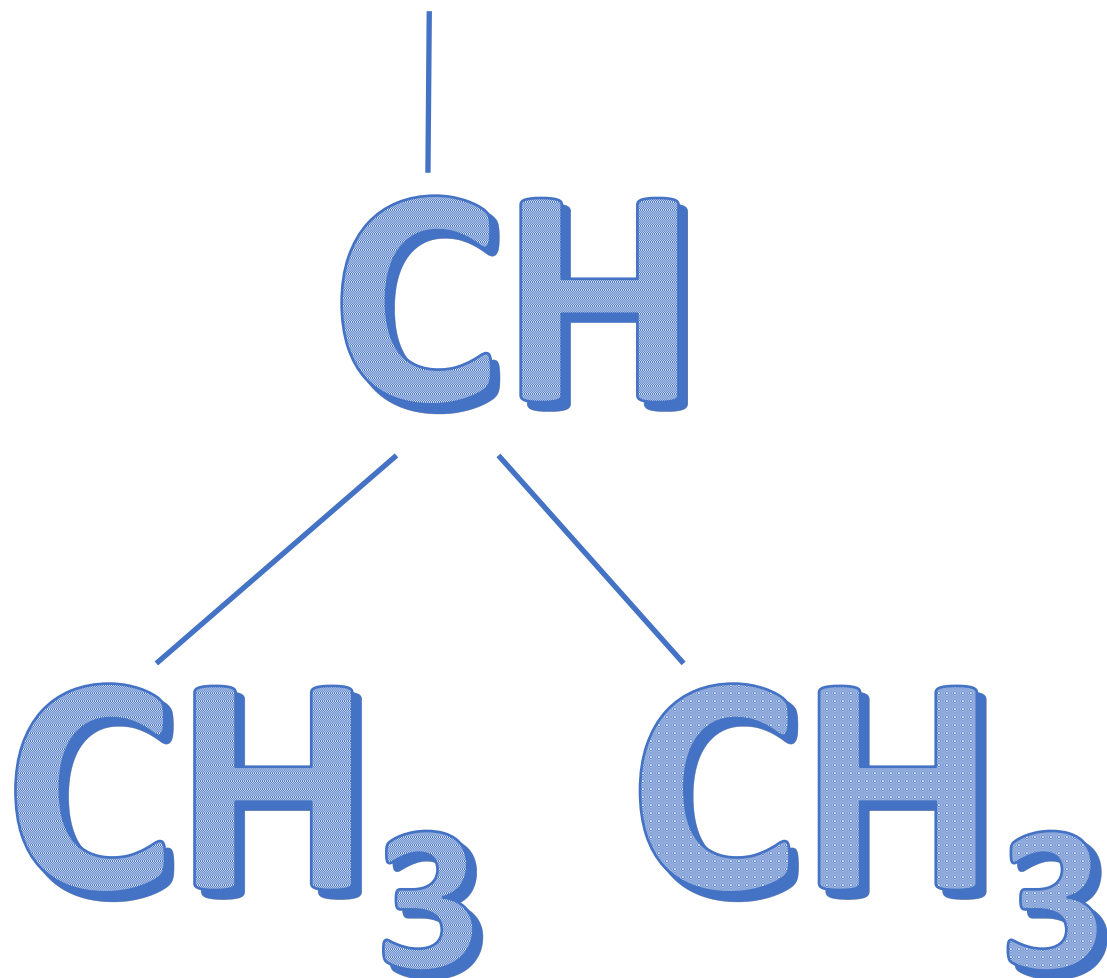
Γλυκίνη

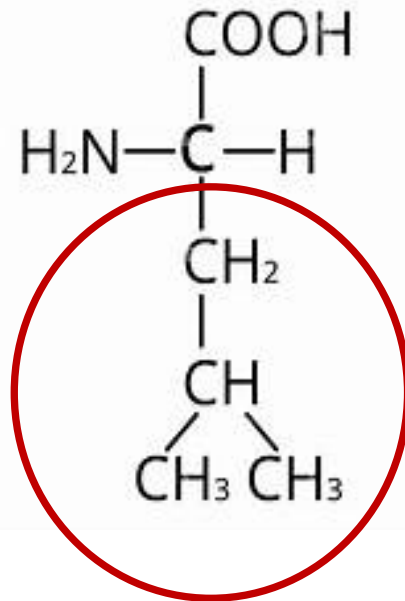
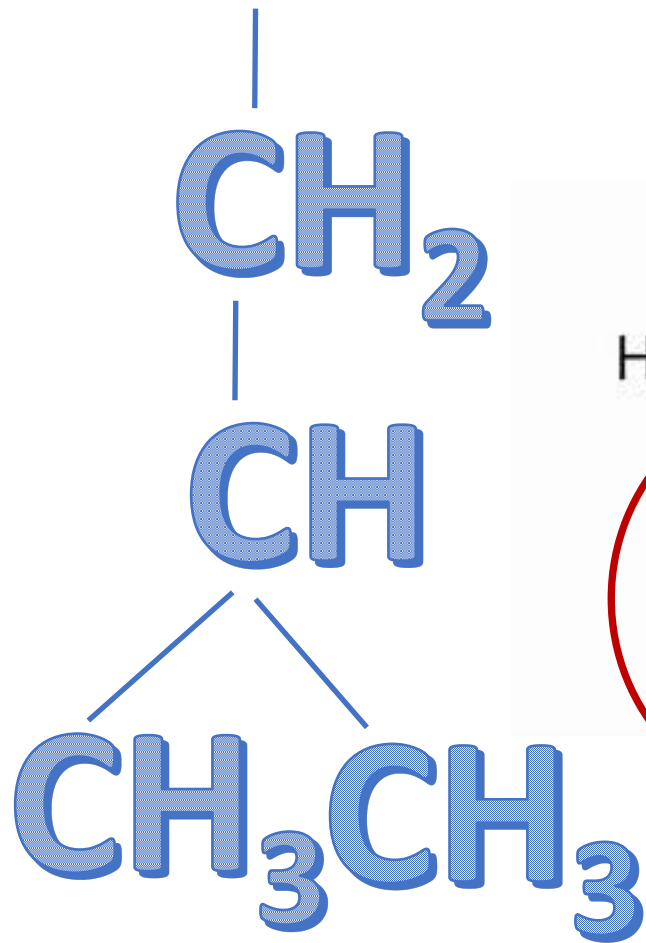
Αλανίνη

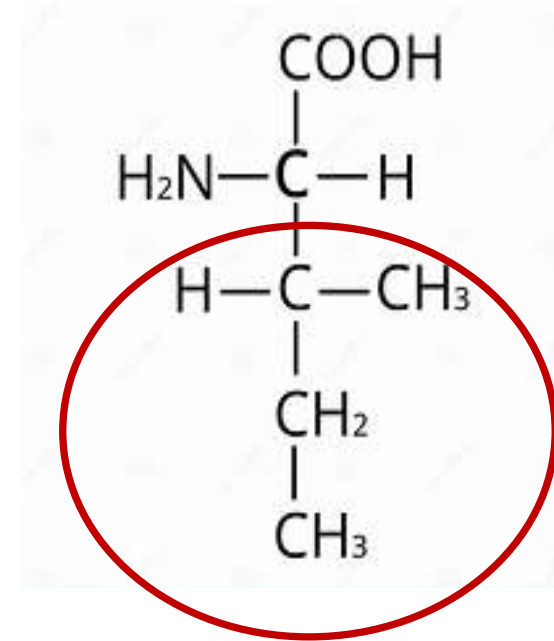
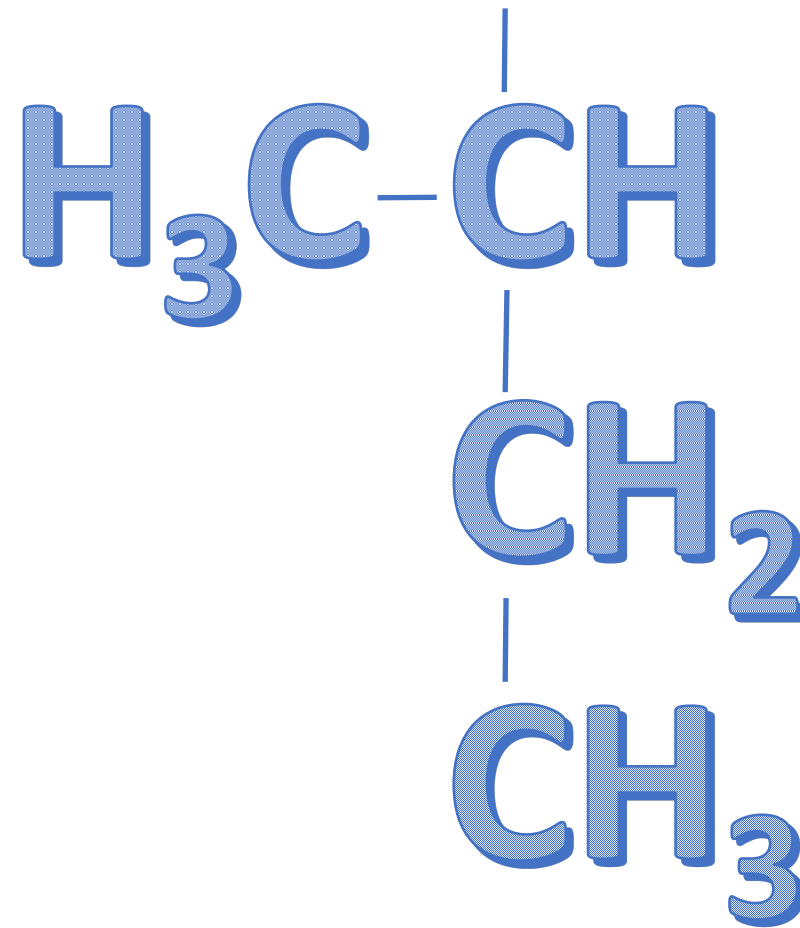
Βαλίνη

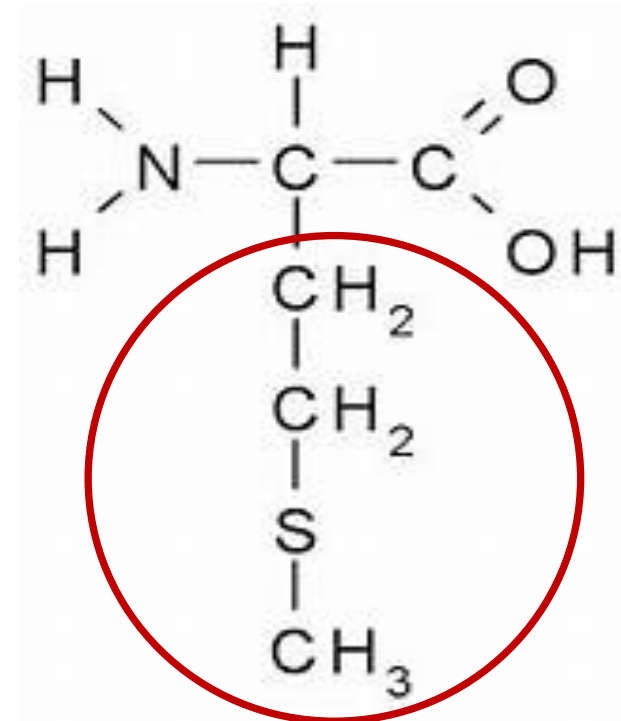
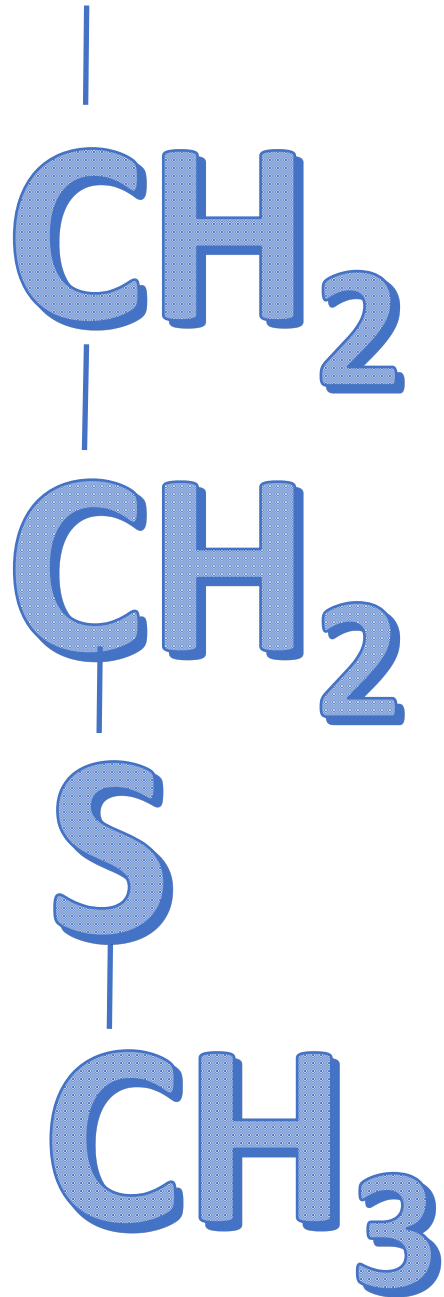
Λευκίνη

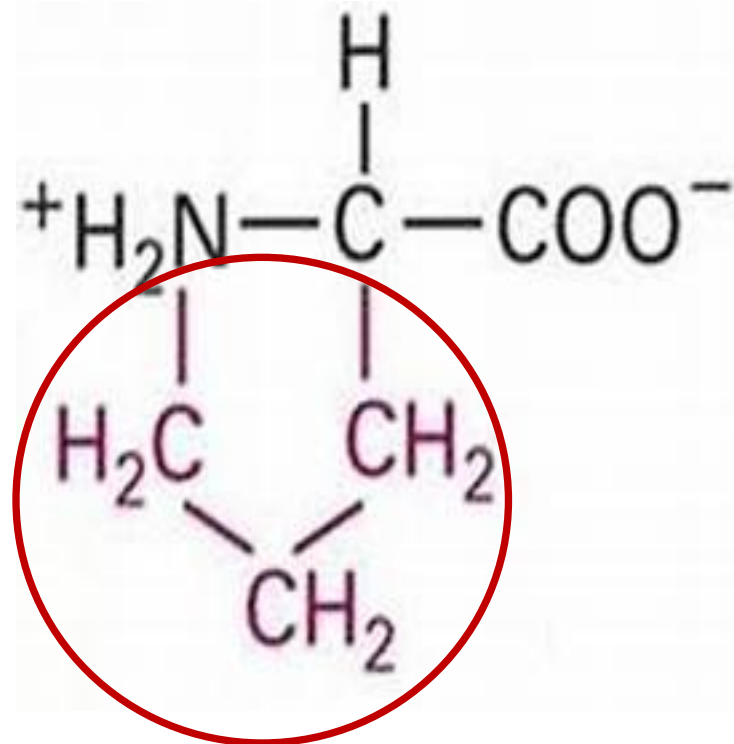
Ισολευκίνη

Μεθειονίνη

Προλίνη

Αμινοξέα με αρωματικές αλυσίδες

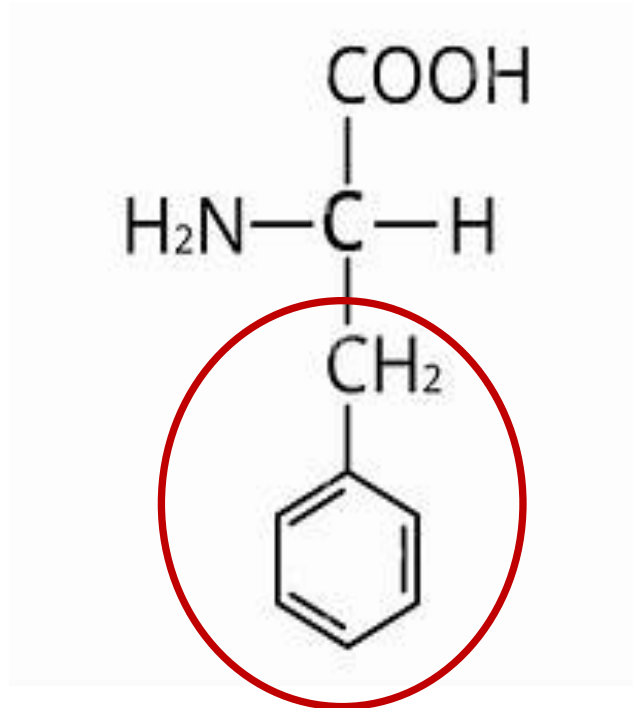
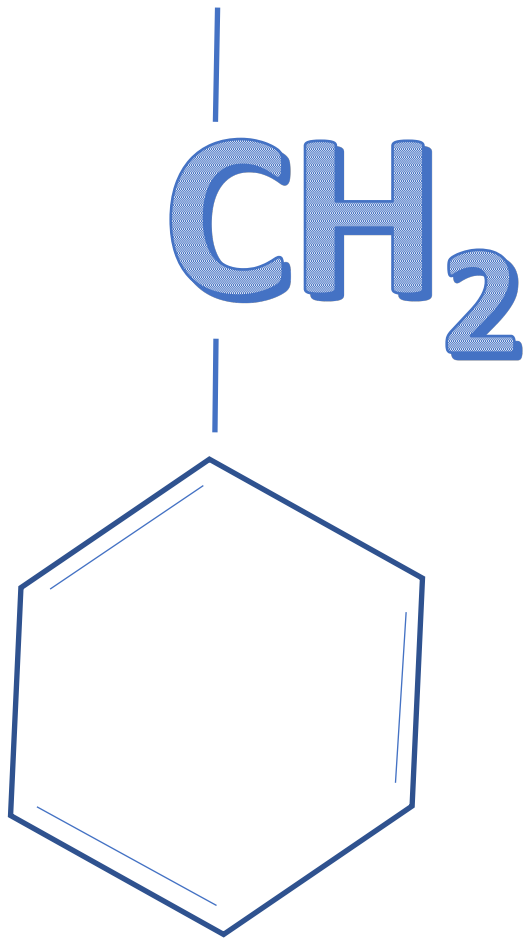

- Φαινυλαλανίνη – Phe - F
- Τυροσίνη – Tyr - Y
- Τρυπτοφάνη – Trp - W

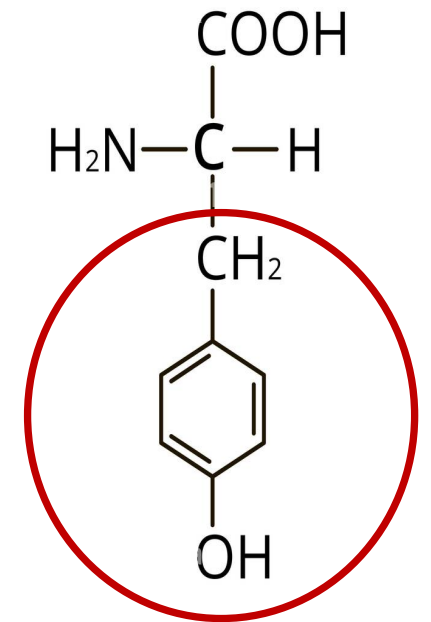
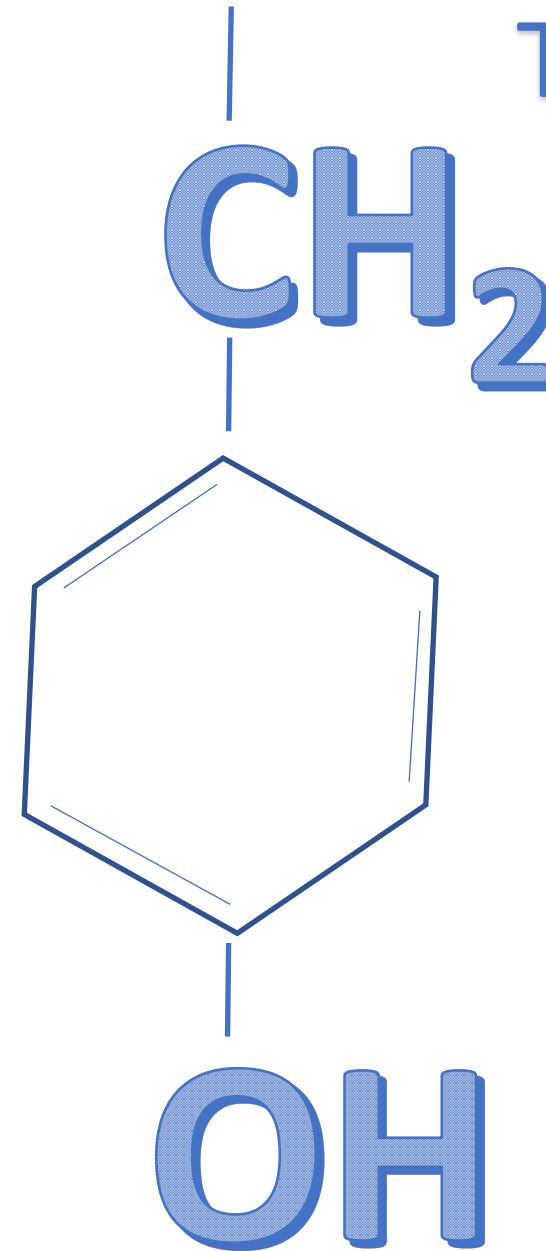
Υδρόφοβες αλληλεπιδράσεις

Δεσμοί υδρογόνου
Πιο πολικά από τη φαινυλαλανίνη
Απορρόφηση φωτός στα 280nm

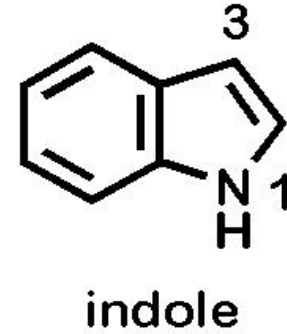
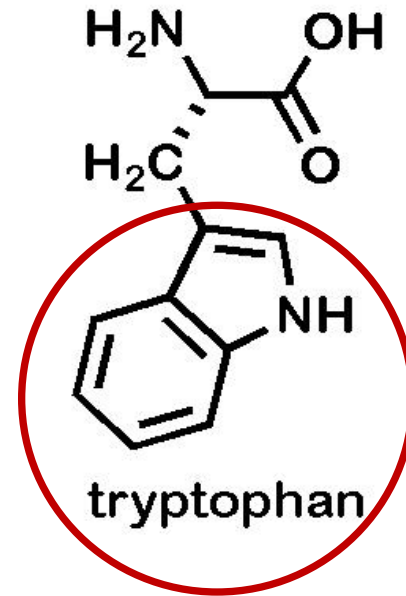
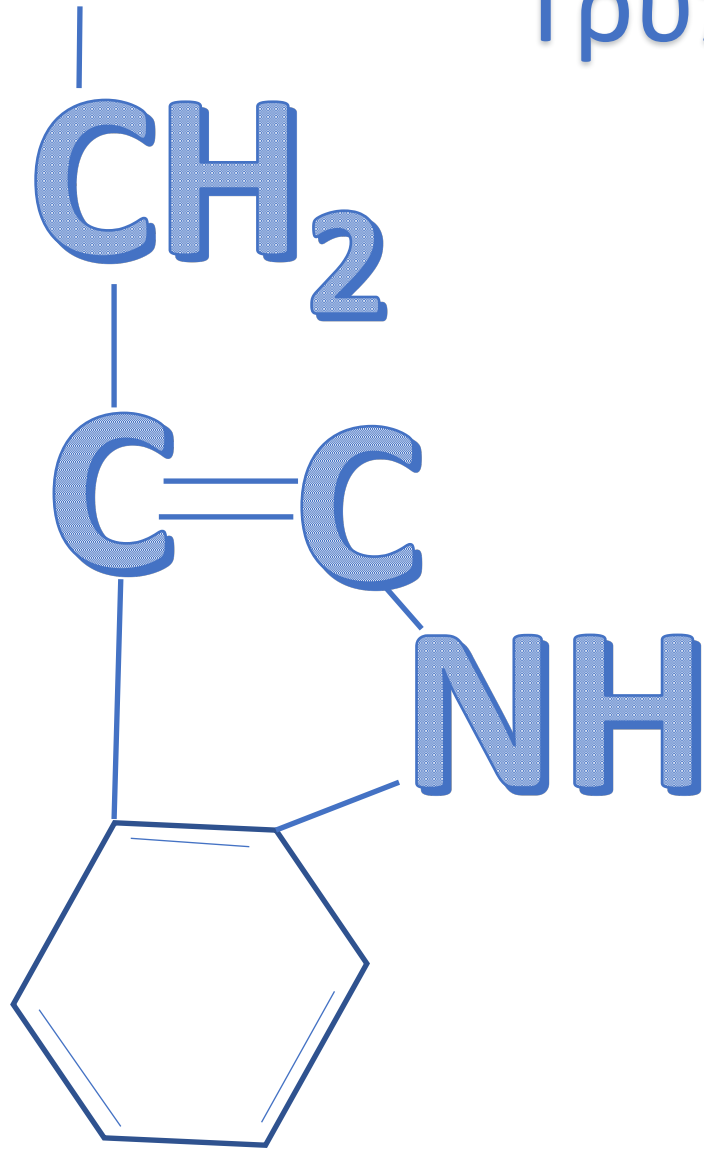
Φαινυλαλανίνη

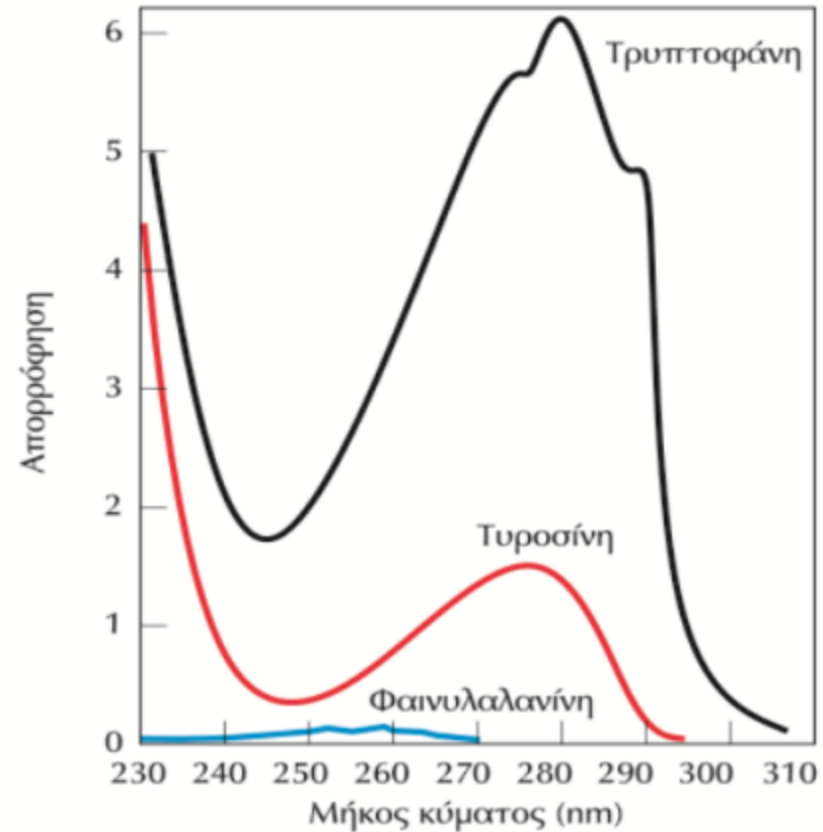
Τυροσίνη

Τρυπτοφάνη

Απορρόφηση του υπεριώδους φωτός από τα αρωματικά αμινοξέα

Πολικά αμινοξέα – μη ιονιζόμενα

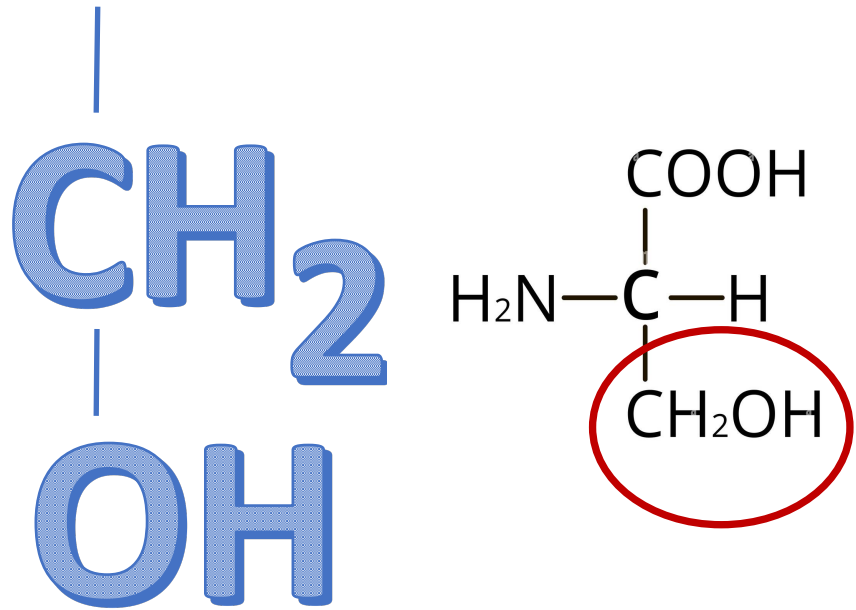

- Σερίνη - Ser - S
- Θρεονίνη-Thr -T
- Ασπαραγίνη- Asn- N
- Γλουταμίνη- Gln – Q
- Κυστεΐνη – Cys - C

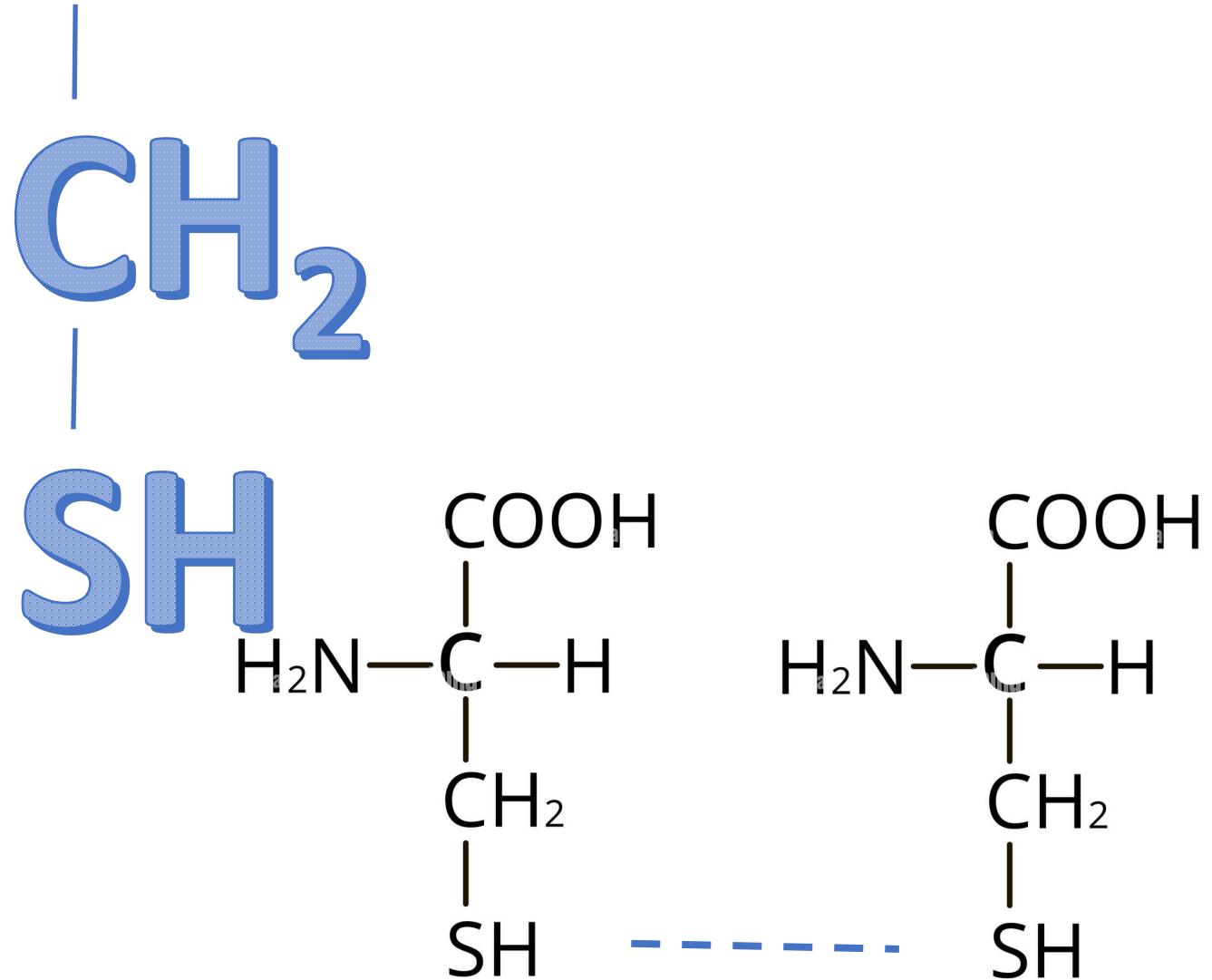
Υδατοδιαλυτά, σχηματίζουν δεσμούς H με το νερό

Πραγματοποιεί ασθενείς δεσμούς H με O ή N. Οξειδώνεται εύκολα με άλλο μόριο κυστεΐνης και συντίθεται κυστίνη (πολύ υδρόφοβο)

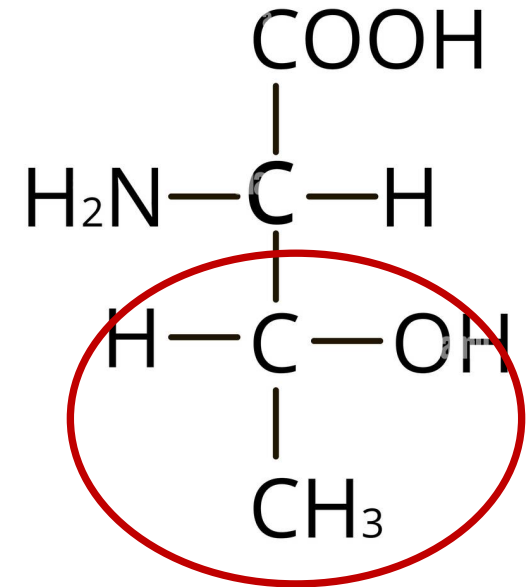
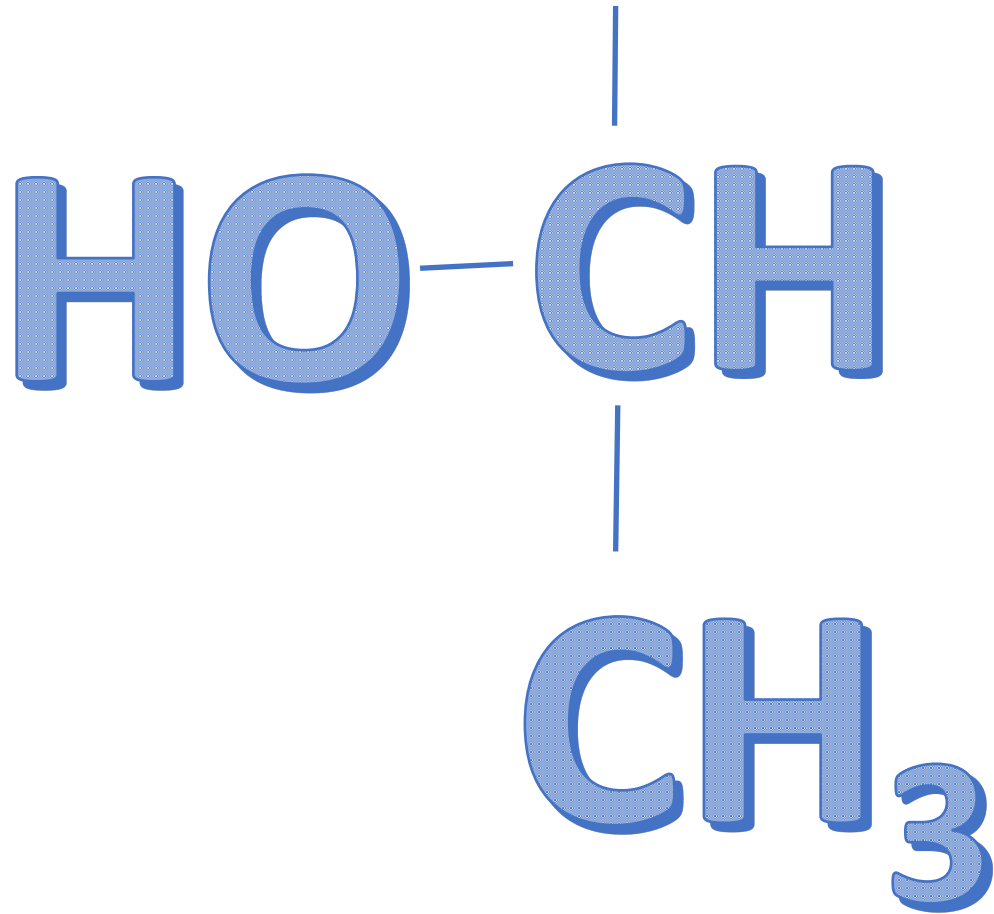
Σερίνη

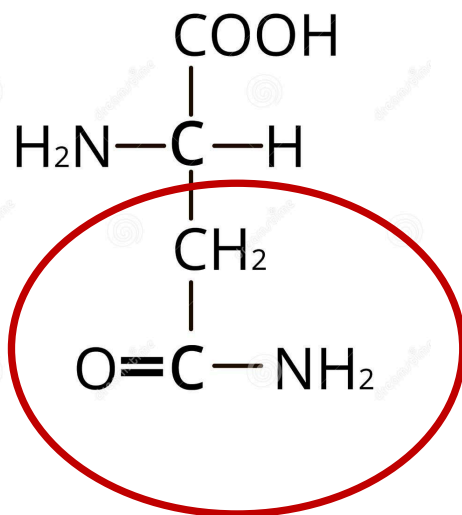
Κυστεΐνη

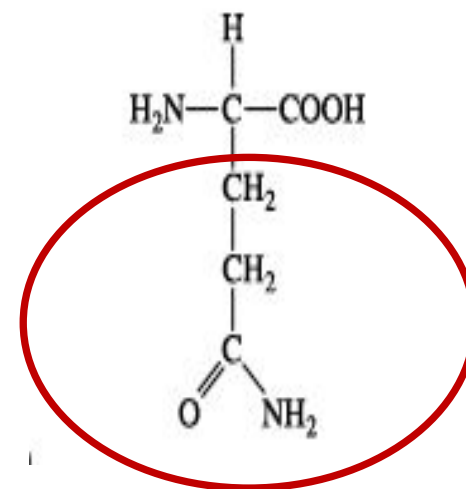
Θρεονίνη

Ασπαραγίνη

Γλουταμίνη

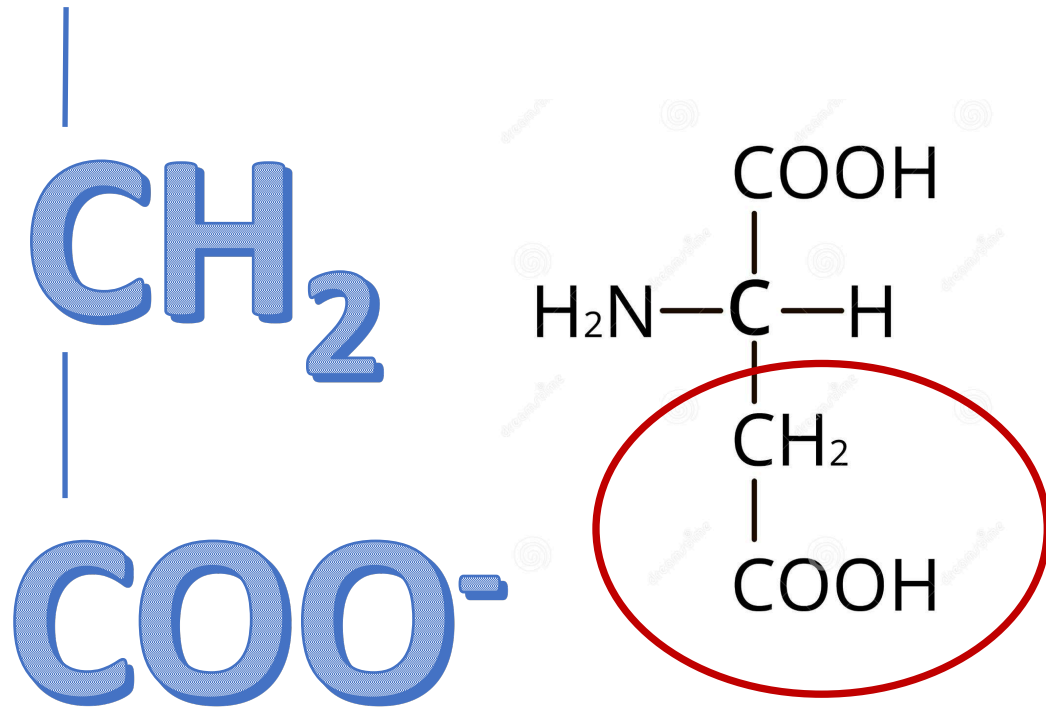
Πολικά αμινοξέα – ιονιζόμενα (-)

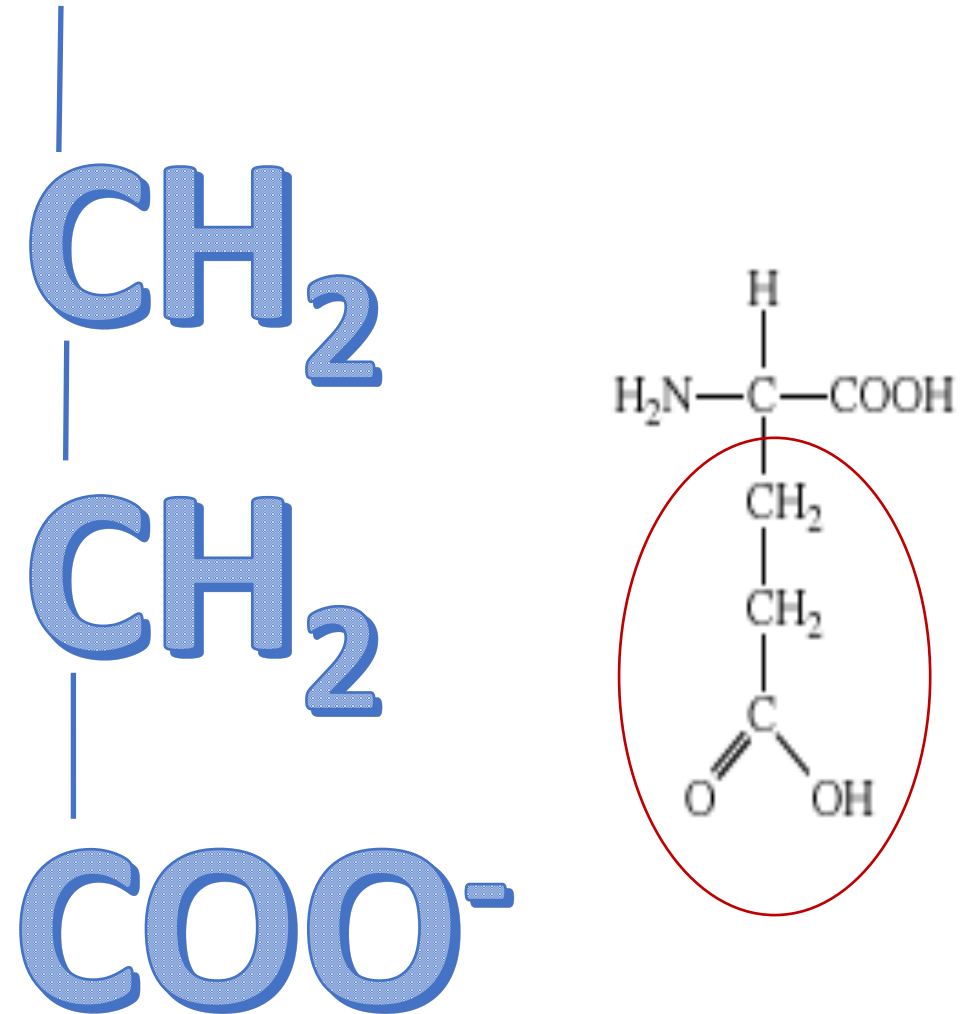
- Ασπαρτικό οξύ – Asp - D
- Γλουταμικό οξύ – Glu - E

Υδρόφιλα
Αρνητικά φορτισμένα σε φυσιολογικό pH

Ασπαρτικό οξύ

Γλουταμικό οξύ

Πολικά αμινοξέα – ιονιζόμενα (+)

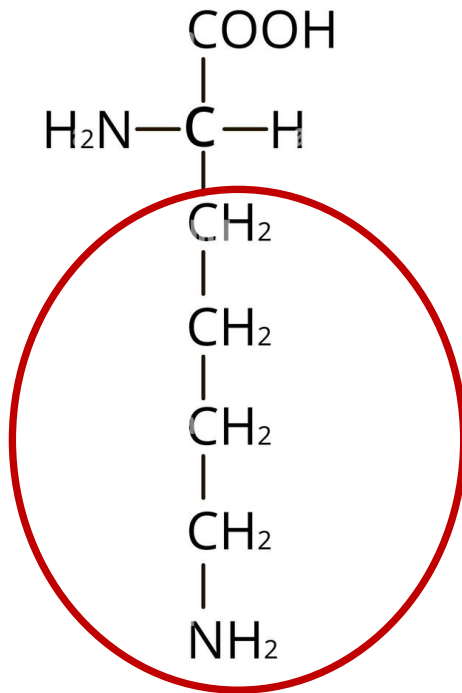
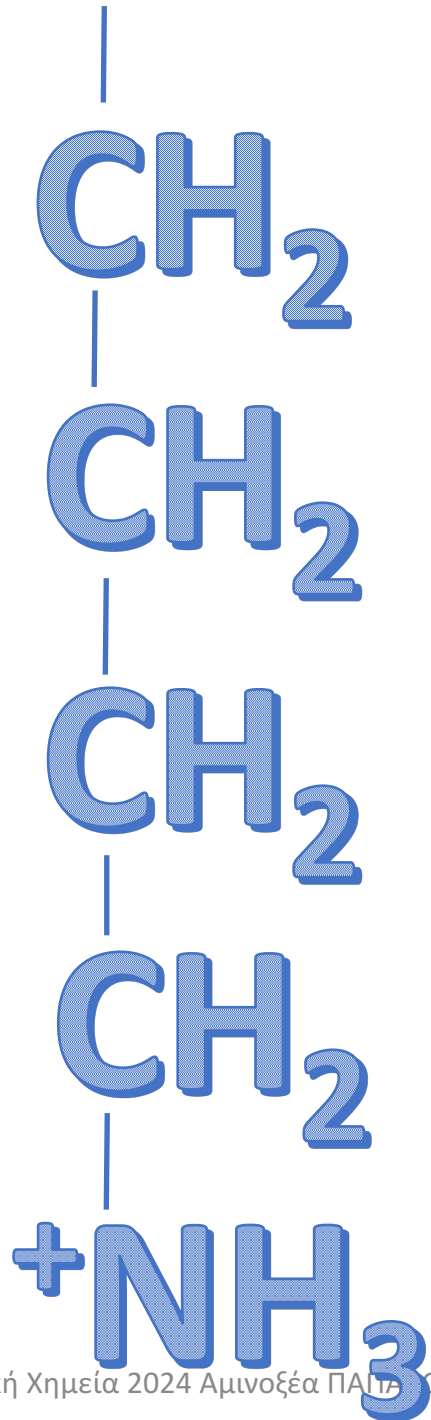

- Λυσίνη – Lys - K
- Αργινίνη – Arg - R
- Ιστιδίνη – His - H

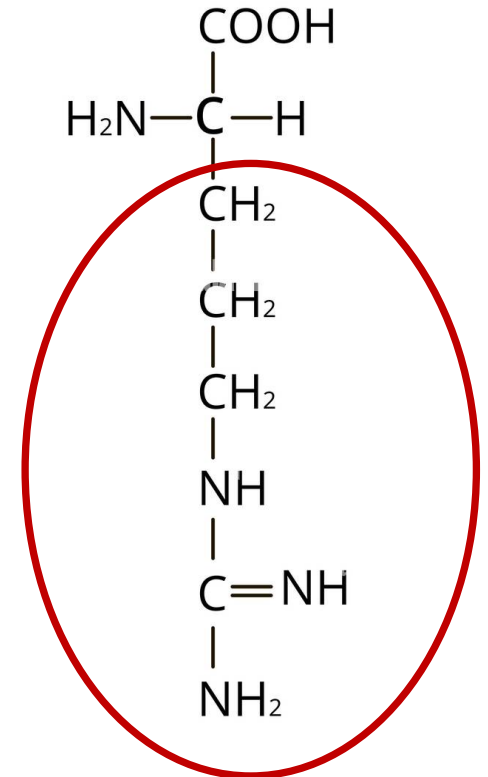
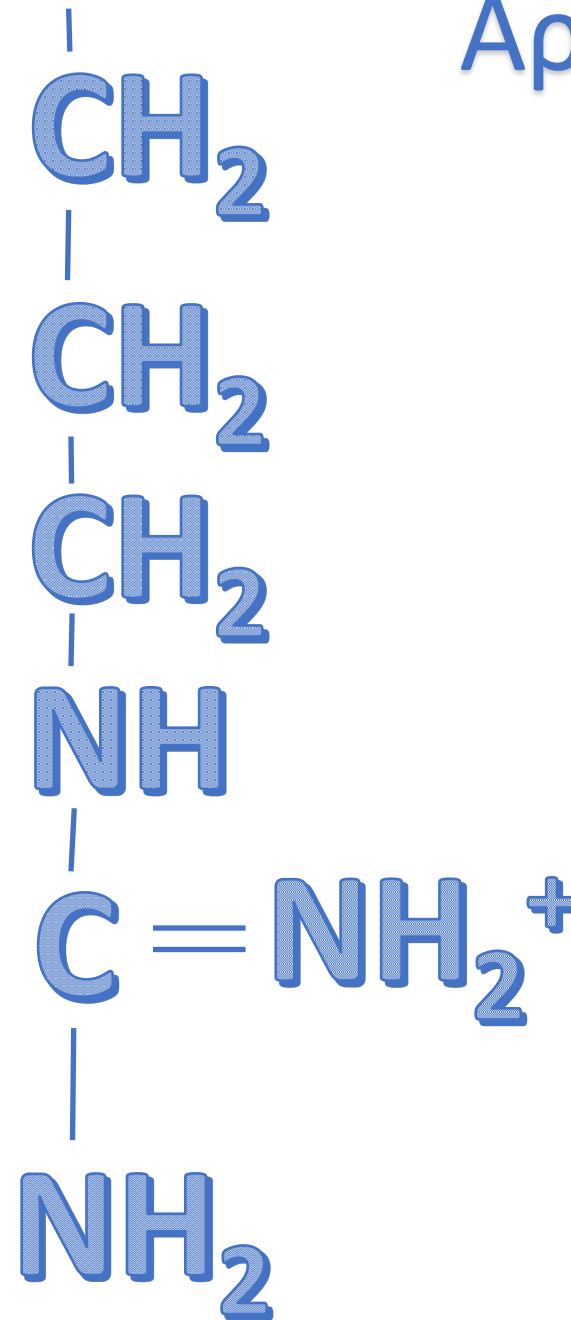
Υδρόφιλα
Θετικά φορτισμένα σε φυσιολογικό pH

Υδρόφιλο
Το μοναδικό αμινοξύ με ιονιζόμενη πλευρική R με $pK_a \sim 6$ που μπορεί να είναι θετικά ή αρνητικά φορτισμένη σε φυσιολογικό pH
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ ρόλος στις ενζυμικές αντιδράσεις

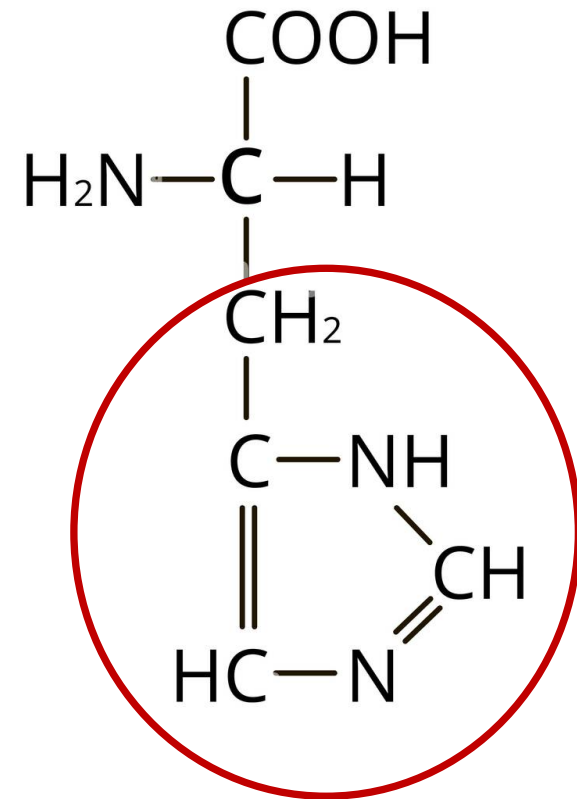
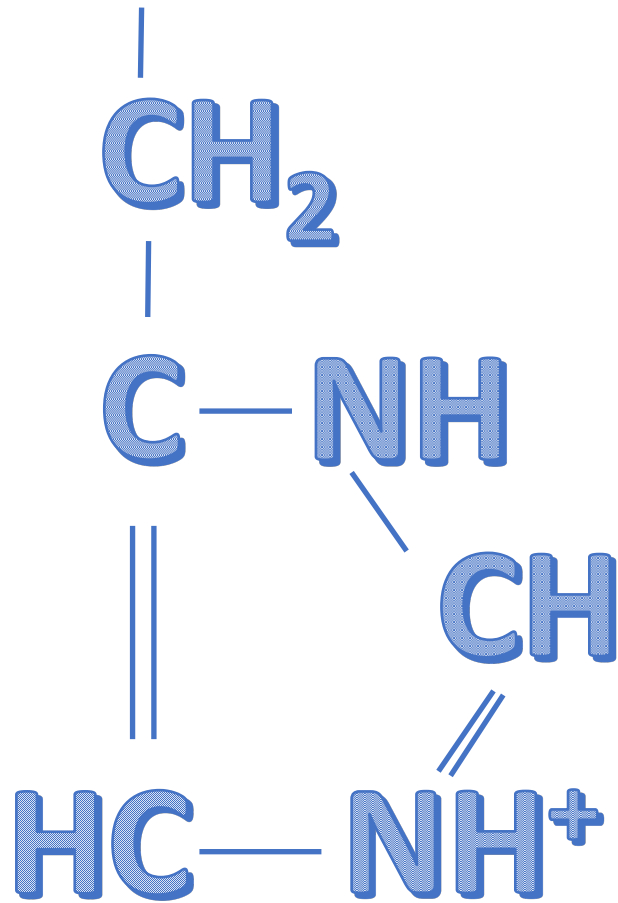
Λυσίνη

Αργινίνη

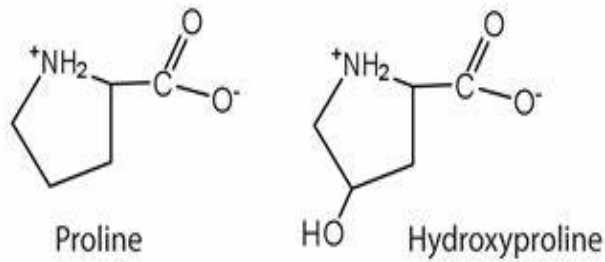
Ιστιδίνη

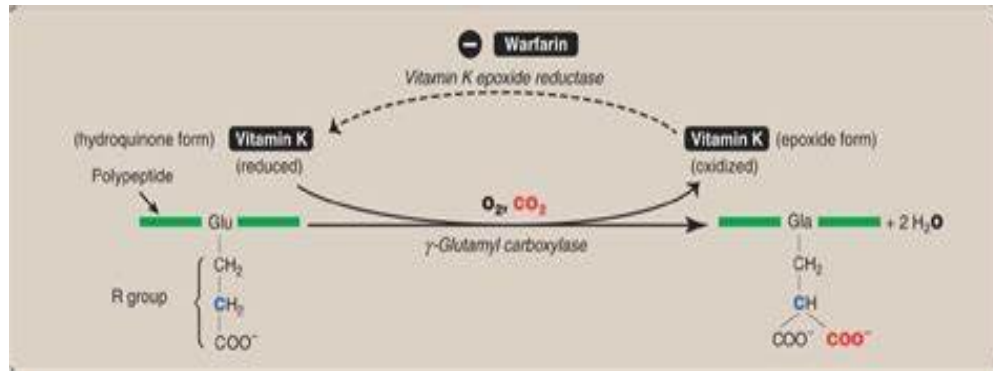
Ασυνήθιστα αμινοξέα

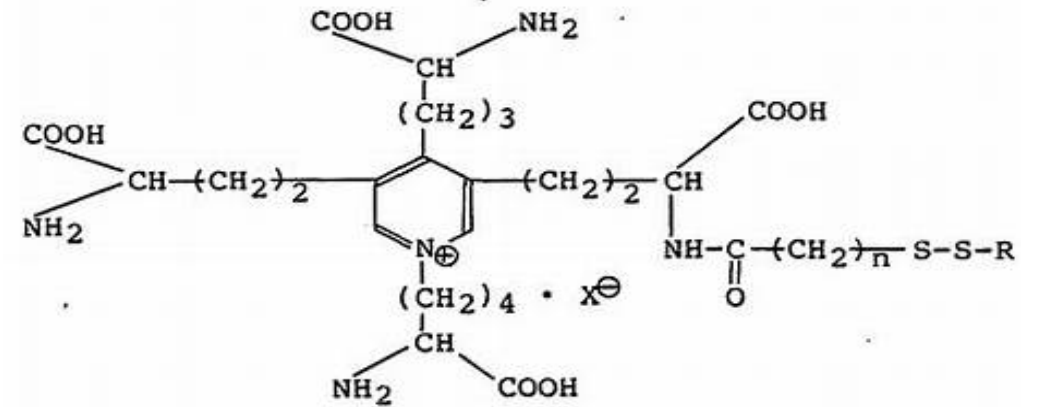
- 4-ΟΗ-προλίνη
- γ-καρβοξυγλουταμικό οξύ
- Δεσμοσίνη
- Σελενοκυστεΐνη (21^ο αμινοξύ)
- Πυρρολυσίνη (22^ο αμινοξύ)
- Ορνιθίνη
- Κιτρουλίνη

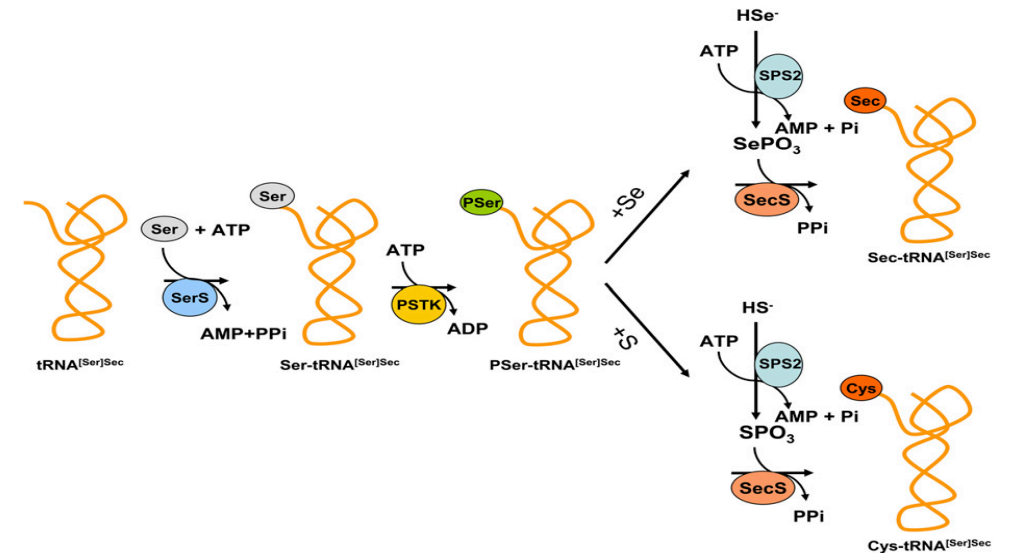
Υδροξυ-προλίνη, βασικό συστατικό του κολλαγόνου

γ-καρβοξυγλουταμικό οξύ, εισάγεται στις πρωτεΐνες με μετα-μεταγραφική καρβοξυλίωση του γλουταμικού οξέος.

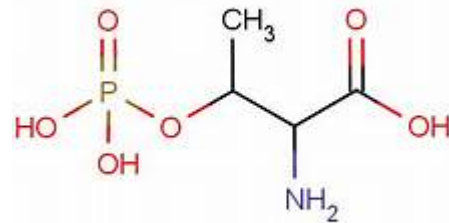
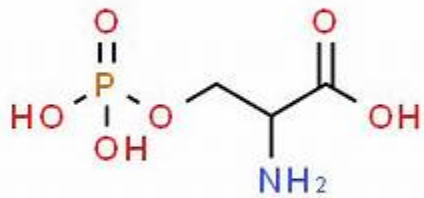

Δεσμοσίνη, βρίσκεται στην ελασίνη που αποτελεί συστατικό του συνδετικού ιστού.

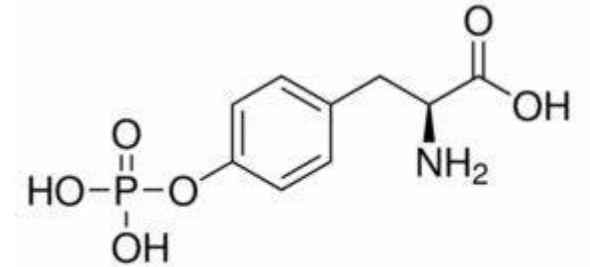

Σελενοκυστεΐνη, συστατικό αντιοξειδωτικών πρωτεϊνών

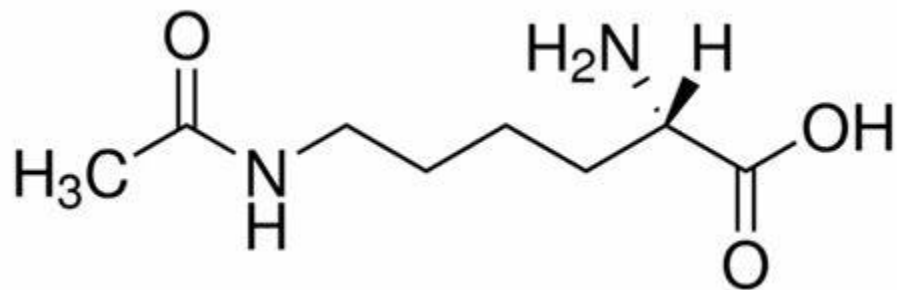
Τροποποιήσεις κοινών αμινοξέων

Φωσφορυλιώσεις

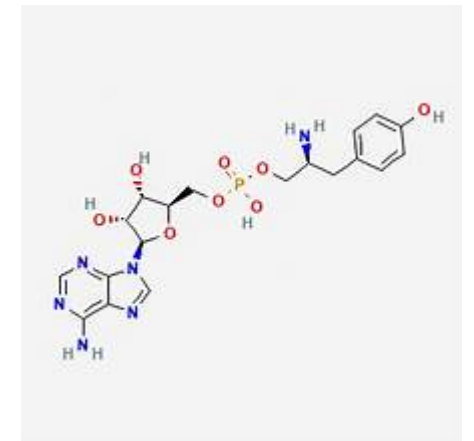
Phospho-tyrosine

6-N acetyllysine

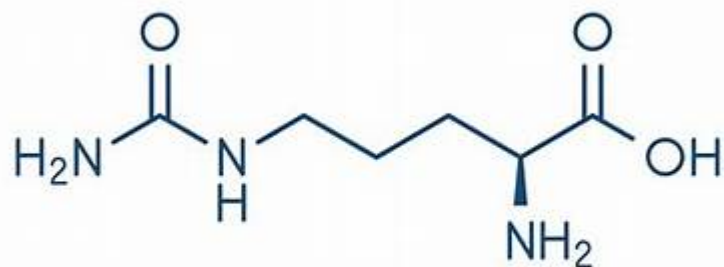
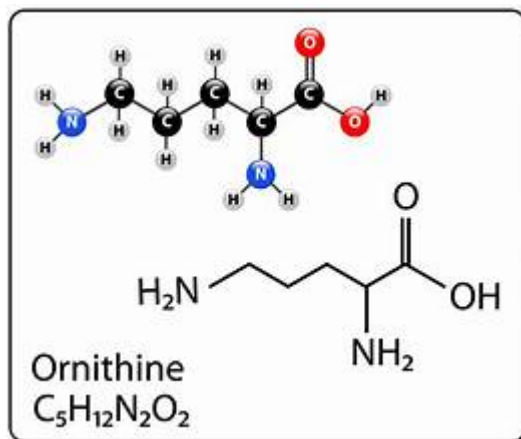
Ακετυλίωση λυσίνης

adenylytyrosine

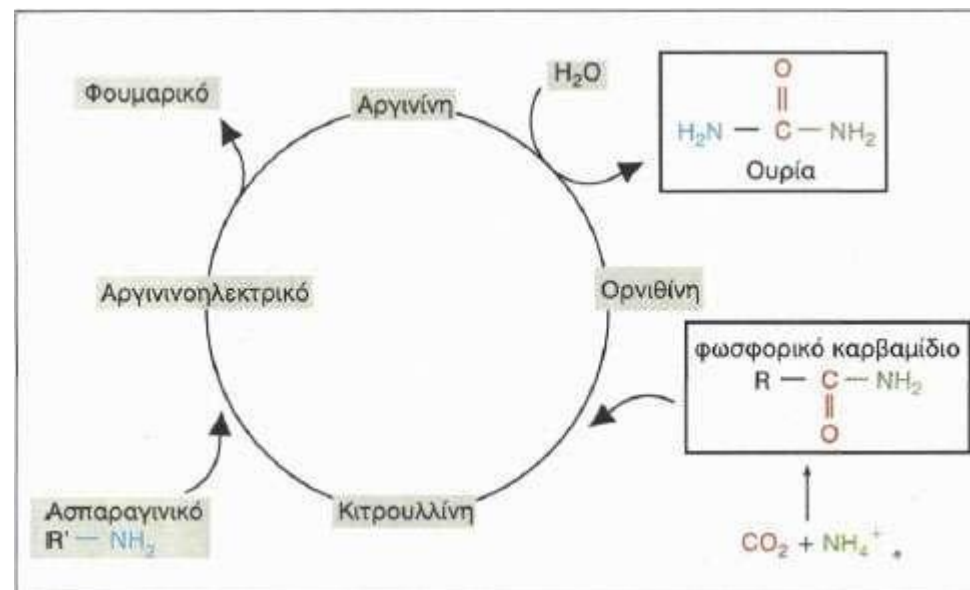

Ασυνήθιστα αμινοξέα

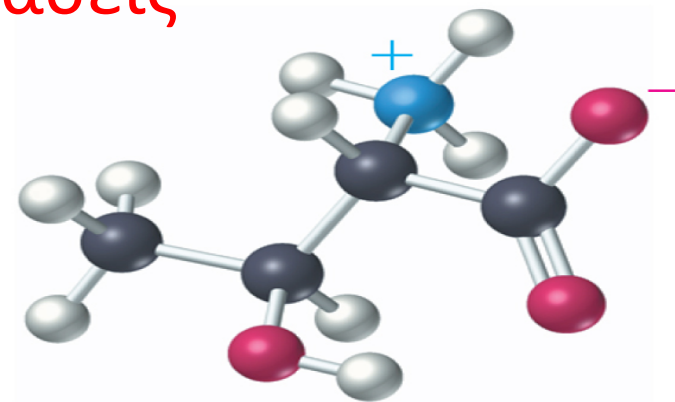
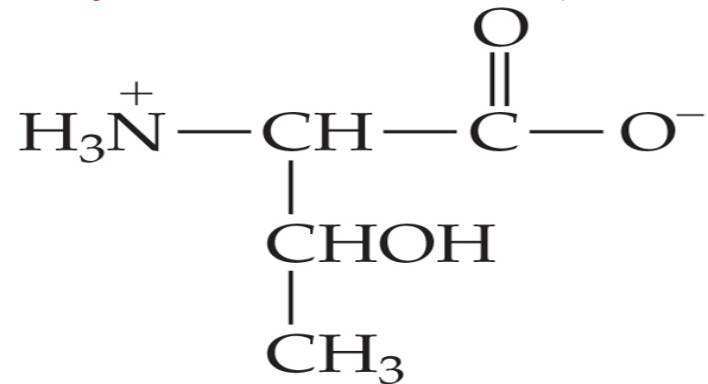

citrulline

Συμμετοχή στον κύκλο της ουρίας

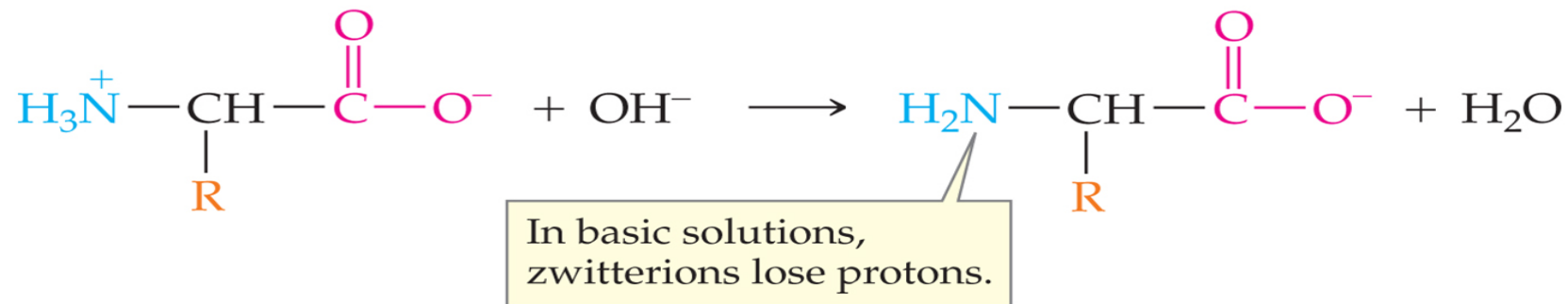
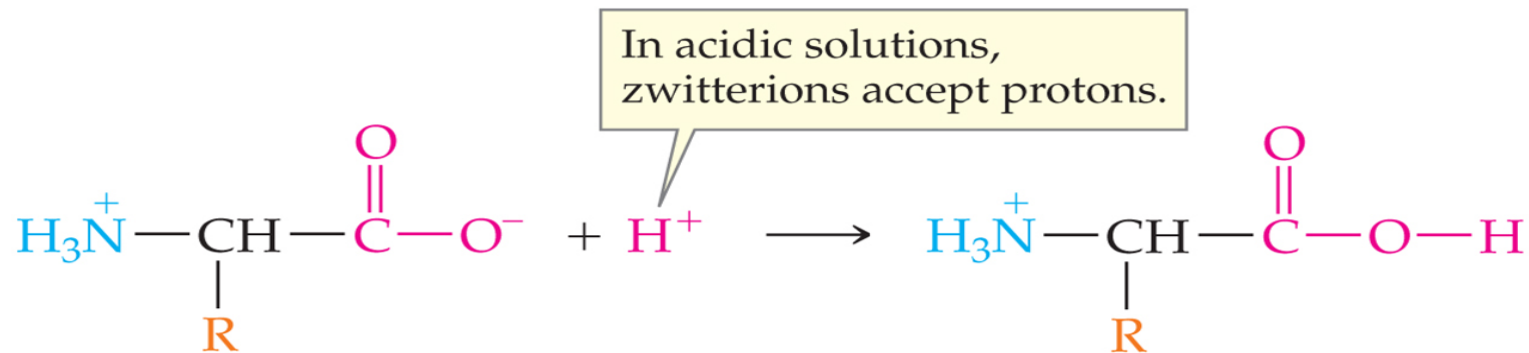
Τα αμινοξέα μπορούν να δράσουν σαν οξέα και σαν βάσεις

Threonine—zwitterion

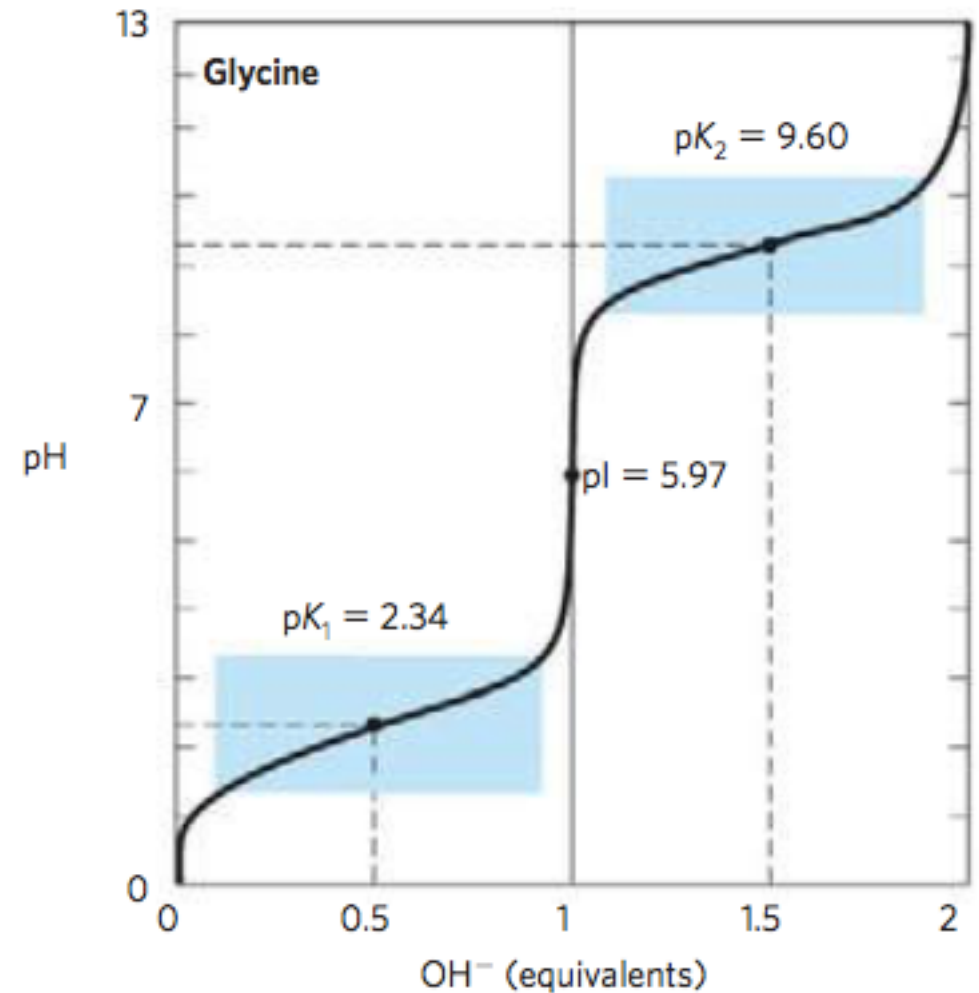
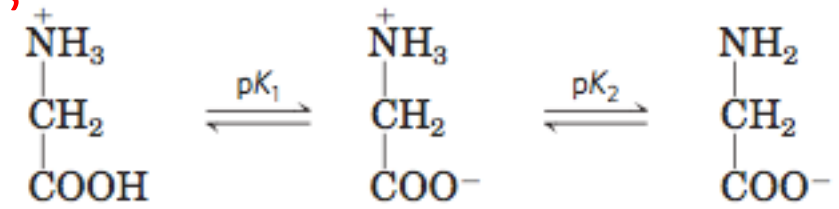
Αμφολυτικό ιόν (Zwitterion): ένα ουδέτερο μόριο με ένα θετικό και ένα αρνητικό φορτίο.

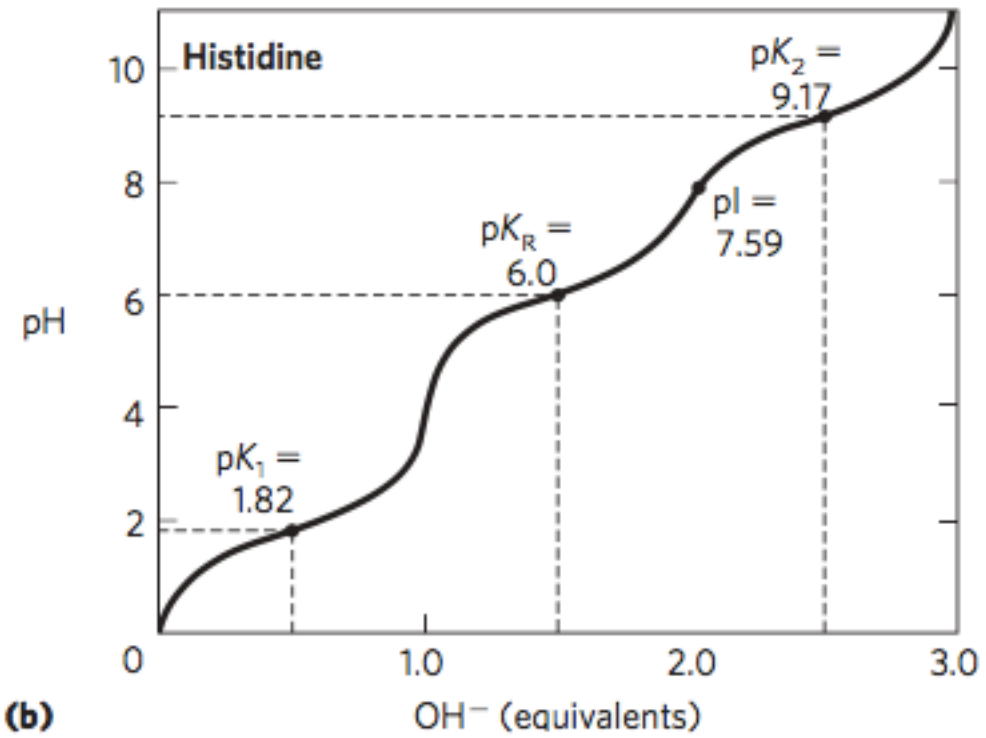
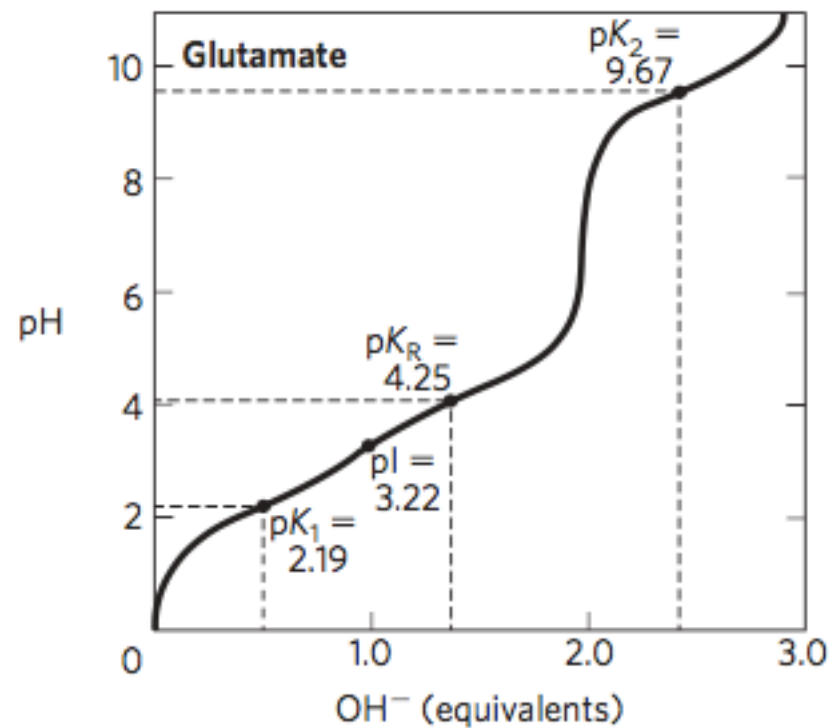
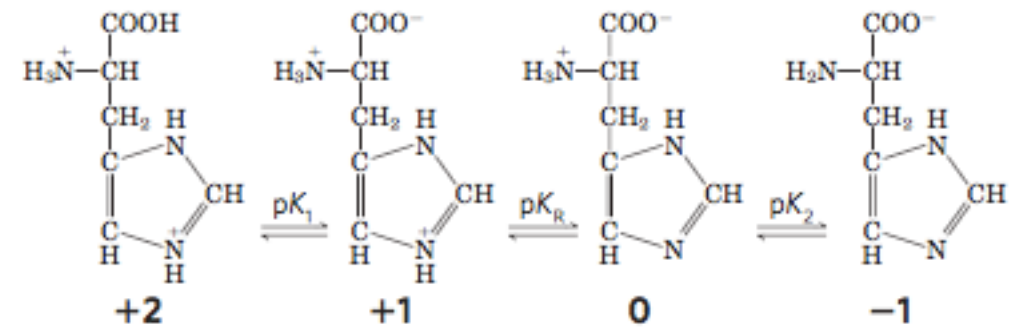
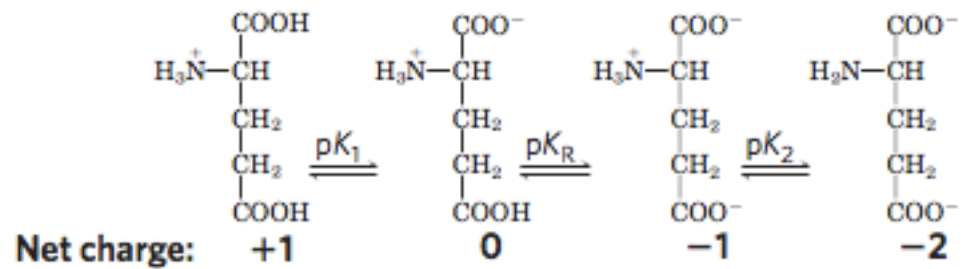
Ιδιότητες αλάτων: κρυσταλλικά, υψηλά σημεία ζέσεως, και διαλυτά στο νερό

Τα αμινοξέα έχουν χαρακτηριστικές καμπύλες τιτλοδότησης

- Σταδιακή προσθήκη ή αφαίρεση πρωτονίων
- Το ισοηλεκτρικό σημείο (**pI**) αναφέρεται στην τιμή του pH στην οποία ένα δείγμα διαλύματος αμινοξέος έχει ίσα αρνητικά και θετικά φορτία.
- Σ' αυτό το σημείο το καθαρό φορτίο όλων των μορίων του αμινοξέος σε καθαρό δείγμα είναι μηδέν.
- Το pI κάθε αμινοξέος είναι διαφορετικό, λόγω της διαφορετικής πλευρικής αλυσίδας.

			Τιμές pK_a					
Αμινοξύ	Σύντμηση/ Σύμβολο	MB	pK_1 (-COOH)	pK_2 (-NH ₃ ⁺)	pK_R (ομάδα R)	pI	Δείκτης Υδροπάθειας	Συχνότητα στις πρωτεΐνες (%)
Μη πολικές, αλειφατικές ομάδες R								
Γλυκίνη	Gly G	75	2.34	9.60		5.97	-0.4	7.2
Αλανίνη	Ala A	89	2.34	9.69		6.01	1.8	7.8
Προλίνη	Pro P	115	1.99	10.96		6.48	1.6	5.2
Βαλίνη	Val V	117	2.32	9.62		5.97	4.2	6.6
Λευκίνη	Leu L	131	2.36	9.60		5.98	3.8	9.1
Ισολευκίνη	Ile I	131	2.36	9.68		6.02	4.5	5.3
Μεθειονίνη	Met M	149	2.28	9.21		5.74	1.9	2.3

Αμινοξύ	Σύντμηση/ Σύμβολο	MB	Τιμές pK_a			pI	Δείκτης Υδροπάθειας	Συχνότητα στις πρωτεΐνες (%)
			pK_1 (-COOH)	pK_2 (-NH ₃ ⁺)	pK_R (ομάδα R)			
Αρωματικές ομάδες R								
Φαινυλαλανίνη	Phe F	165	1.83	9.13		5.48	2.8	3.9
Τυροσίνη	Tyr Y	181	2.20	9.11	10.07	5.66	-1.3	3.2
Τρυπτοφάνη	Trp W	204	2.38	9.39		5.89	-0.9	1.4
Πολικές, μη φορτισμένες ομάδες R								
Σερίνη	Ser S	105	2.21	9.15		5.68	-0.8	6.8
Θρεονίνη	Thr T	119	2.11	9.62		5.87	-0.7	5.9
Κυστεΐνη	Cys C	121	1.96	10.28	8.18	5.07	2.5	1.9
Ασπαραγίνη	Asn N	132	2.02	8.80		5.41	-3.5	4.3
Γλουταμίνη	Gln Q	146	2.17	9.13		5.65	-3.5	4.2

Αμινοξύ	Σύντμηση/ Σύμβολο	MB	Τιμές pK _a			pI	Δείκτης Υδροπά- θειας*	Συχνότητα στις πρωτεΐνες (%)**
			pK ₁ (-COOH)	pK ₂ (-NH ₃ ⁺)	pK _R (ομάδα R)			
Θετικά φορτισμένες ομάδες R								
Λυσίνη	Lys K	146	2.18	8.95	10.53	9.74	-3.9	5.9
Ιστιδίνη	His H	155	1.82	9.17	6.00	7.59	-3.2	2.3
Αργινίνη	Arg R	174	2.17	9.04	12.48	10.76	-4.5	5.1
Αρνητικά φορτισμένες ομάδες R								
Ασπαρτικό	Asp D	133	1.88	9.60	3.65	2.77	-3.5	5.3
Γλουταμικό	Glu E	147	2.19	9.67	4.25	3.22	-3.5	6.3

*Μια κλίμακα που συνδυάζει την υδροφοβία και την υδροφιλία των ομάδων R. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέτρο της τάσης ενός αμινοξέος να αναζητά ένα υδατικό περιβάλλον (αρνητικές τιμές) ή ένα υδρόφοβο περιβάλλον (θετικές τιμές)

** Μέση συχνότητα σε πάνω από 1150 πρωτεΐνες